

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Petra Pohanová

Učitelství základů společenských věd a občanské výchovy pro střední školy a 2. stupeň. Učitelství přírodopisu pro 2. stupeň základních škol.

O vzdělání, výchově a lidském soužití

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci: *O vzdělání, výchově a lidském soužití* vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce s použitím uvedených pramenů a odborné literatury.

V Olomouci dne 12. 4. 2017

.....

podpis autora

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za odborné vedení, poskytování cenných rad a materiálůvých podkladů k práci. Tímto bych také chtěla poděkovat Petru Kopřivovi a Mgr. Karlu Komínkovi za odbornou konzultaci a korekturu a společně s celou mou rodinou za velkou podporu během celého studia a psaní diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1 Osobnost Jana Amose Komenského	7
1. 1 Rodiště Jana Amose Komenského.....	7
1. 2 Život Jana Amose Komenského	10
1.2.1 Mládí Jan Amose Komenského	10
1.2.2 Studium v zahraničí	11
1.2.3 Život Komenského v Českých zemích	11
1.2.4 Život v exilu.....	13
2 Pojetí vzdělání v díle Jana Amose Komenského	17
2.1 Jan Amos Komenský jako pedagog.....	17
2.2 Didactica magna (Velká didaktika)	18
2.2.1 Vzdělávání žáků a jeho zásady.....	19
2.2.1.1 Všeobecné požadavky vyučování.....	21
2.2.1.2 Základy snadnosti při vyučování.....	23
2.2.1.3 Základy důkladnosti při vyučování a učení se.....	26
2.2.1 Vyučovací zásady z pohledu moderní pedagogiky.....	29
3 Obraz ideální školy ve Velké didaktice	34
3.1 Čtyřdílná škola.....	34
3.2 Dnešní podoba školství.....	38
4 O výchově	44
4.1 Výchova ve Velké Didaktice	44
4. 2 Informatorium školy mateřské.....	47
4.3 Dnešní podoby výchovy	50

5 O lidském soužití a vztazích ve školním prostředí	55
6 Využití myšlenek J. A. Komenského v budoucí učitelské praxi ..	59
Závěr.....	60
Literatura a prameny	62
Internetové zdroje.....	65
Zákony.....	66
Příloha č. 1.....	67

Úvod

Záměrem mé diplomové práce je prostudování stěžejních pedagogických spisů sepsaných Janem Amosem Komenským a porovnat je s moderní pedagogickou literaturou. V rozboru a srovnání se budu zabývat konkrétně tématy: vzdělávání, výchova a lidské soužití. Po většinou se budou vztahovat především k základním školám, v rámci mé aprobace.

Výběr tématu diplomové práce byl velmi snadný. Jana Amose Komenského a jeho díla považuji za neodmyslitelnou součást našich dějin a myslím si, že každý budoucí nebo již praktikující učitel, by jeho stěžejní díla měl znát. Jako jednu z variant příprav podkladů k diplomové práci, jsem zvolila návštěvu muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, které je pod záštitou světové organizace UNESCO. Zde se mi dostalo mnoha podnětů i odborné literatury pro moji práci.

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. Na začátku je nutné připomenout životní putování Jana Amose Komenského, které mělo velký vliv na jeho tvůrčí činnost a množství dochovaných dokumentů. Ve druhé kapitole se zaměřuji především na rozbor Velké didaktiky, jakož to předního didaktického díla. Na to navazuji připomenutím struktury škol, kterou navrhoval Jan Amos Komenský a přirovnáním k dnešnímu školskému systému. V následujících dvou kapitolách se zabývám zbylými dvěma tématy, a to výchovou a lidským soužitím. V rozboru textů o výchově nelze opomenout, krom Velké didaktiky, Informatorium školy mateřské., které lze označit jako stěžejní manuál pro výchovu dětí předškolního věku. V této části se tedy zmiňuji i více o předškolním vzdělávání než ve zbylých kapitolách. Problém lidského soužití je zde zaměřen převážně na vztahy v oblasti školy. Jaké vztahy mohou ve školním prostředí vznikat, jaké jsou příčiny jejich vzniku, jaká se mohou vyskytnout úskalí a jak je případně řešit.

Závěr diplomové práce je věnován zhodnocení načerpaných poznatků a jejich dalšího využití v mé budoucí pedagogické praxi. Které techniky, poučky či pravidla Jana Amose Komenského se dají aplikovat i v dnešní výuce, a které již nejsou žádoucí. Také jak tyto starší vyučovací metody skloubit s těmi dnešními a vytvořit mezi nimi jistý konsenzus.

1 Osobnost Jana Amose Komenského

„Pokládalo-li se objevení Ameriky za mezník nového věku, mohlo by se narození Komenského zrovna o 100 let později snad nazvatí podobným mezníkem v oboru výchovy: stal se Kolumbem novodobého vychovatelství.“¹

1. 1 Rodiště Jana Amose Komenského

Jedna z nejvýznamnějších osobností našich dějin, Jan Amos Komenský (dále jen „J. A. Komenský“), se narodil 28. března roku 1592 na Moravském Slovácku. O rodném městě J. A. Komenského se vedou řadu let spory. V úvahu totiž připadají tři možnosti, a to Uherský Brod, Nivnice a Komňa.²

Každé z těchto tří možných míst narození J. A. Komenského má své zastánce i odpůrce. Až do roku 1890, kdy se začaly chystat přípravy na oslavu 300. výročí narození J. A. Komenského, se za jeho rodiště považovala Komňa. Právě v té době se začaly zkoumat spisy Františka Palackého, který ve svém životopise J. A. Komenského uvádí nejprve ve svých rukopisech za jeho rodiště Uherský Brod, který později v konečné verzi díla nahradil Nivnicí. Komňu jako pravé rodiště obhajují také například Tomáš Pešina, Mikuláš Drábík či Jan Jiří Středovský. Pánové Pešina a Středovský vycházeli ze svědectví pamětníků a příbuzných učitele národů. Historik Tomáš Pešina Komňu zmiňuje ve svém díle *Mars Moravicus*. Podklady a informace k tomuto dílu čerpal z rukopisů v Uherském Brodě. Z těchto rukopisů a dalších svědectví došel k závěru, že právě Komňa bude tím pravým rodištěm J. A. Komenského. Stejného názoru byl zřejmě i Komenského blízký přítel Mikuláš Drábík. Oba se potkali ještě jako chlapci coby žáci školy ve Strážnici. Společně také byli vysvěceni na kněze roku 1616 a Mikuláš Drábík se stal také později kmotrem dětí J. A. Komenského z prvního manželství. Byl to právě Mikuláš Drábík, který u jednoho ze soudních výsledků označil za rodiště Komenského Komňu. A jelikož jde o svědectví blízkého přítele, tak se mu přikládá velký význam. Velmi důležitý je také údaj z práce Bohuslava Balbína z roku 1673. Bohuslav Balbín byl současníkem J. A. Komenského, tudíž nemohl čerpat z různých literárních pramenů, ale musel si informace zjišťovat přímo. Odpůrci tohoto tvrzení a původu J. A. Komenského argumentují hlavně tím, že všichni zastánci vycházejí především z nejasných svědectví a také, že vycházejí z příbuznosti jmen Komňa a Komenský.³

---

¹ ČAPEK, E.: *Jana Amose Komenského výchovný odkaz: 2 studie*. 1. vyd. Praha: SPN. 1957, s. 7

² ČAPEK, E.: *Jana Amose Komenského výchovný odkaz: 2 studie*. 1. vyd. Praha: SPN. 1957, s. 7

³ VYSKOČIL, F.: *Jan Amos Komenský: Kapitoly o jeho předcích, rodičích, příbuzných a místě narození*. 1. vyd. Brno: Blok. 1990, s. 107–109

Druhé tvrzení o rodišti J. A. Komenského jakožto Nivnici se zakládá především na vlastnoručních podpisech Komenského. Když Komenský nastupoval na studia v Přerově, byl zde zapsán pod jménem Jan Komenský. Jménem Amos byl nazýván úzkým okruhem přátel. Později se objevují dokumenty, kde se podepisoval pouze jako Jan Amos. Dříve, když studenti začínali studovat na vysoké škole, bylo již skoro tradicí, že si svá jména latinizovali. Celé jméno se pak skládalo ze tří částí. Vlastní jméno, příjmení a označení místa původu. Této studentské tradici se nevyhnul ani Komenský. Dne 30. března 1611 se zapsal na vysoké škole v Herbornu, jako Joannes Amos Nivnicensis, tedy Jan Amos Nivnický. V tomto přídě, podle již zmíněného vzoru, můžeme uvažovat takto: Joannes (křestní jméno), Amos (příjmení, i když třeba dočasné) a Nivnicensis (označení místa původu), jelikož vynechat příjmení či místo původu nebylo možné. Zápis do univerzitní matriky byl uskutečňován rozhovorem, kdy dotazovaný musel odpovídat postupně na všechny otázky. Je tedy nemožné, aby jednu ze tří jmenovaných částí vynechal. I na několika Komenského dílech se jako autor podepsal J. A. N. Z těchto faktických důkazů vycházeli například K. Hrdina či J. Barviř a za právě místo narození považují Nivnici.⁴

*„Concredidit Deo triuni spiritum,
 bonis memoriam, propinquaе huic tombae corpus
 Ioannes Amos Comenius,
 cuius virtutem nulla exhauriunt elogiaeccles-
 FF– Bohem- episcopus et senior vigilantissimus =
 pietate, doctrina, ingenio,
 theologus, didacticus, philosophus
 undique incomparabilisecclesiam,
 scholam, orbem
 perpetuo habiturus meritis vectigalemcolumbae
 simplicitatem cum serpentis prudentia
 sic temperans, ut illa praevaleretpotentibus,
 religiosus, sapientibus
 sermone, consiliis, calamo
 notus acceptus honoratusmalorum
 potius emendator quam hostis,
 in plerisque Europae totius regnis et provinciis
 civis, exul, hospesnuspiam
 sine desiderio sui digressus
 De Geeriana tandem munificentia
 megalopolis Batavorum inquilinuspost
 calcatas dudum terrae vanitates
 animi viribus tanto in senio tam valens
 inter veritatis, pacis, sapientiae studia*

⁴ VYSKOČIL, F.: *Jan Amos Komenský: Kapitoly o jeho předcích, rodičích, příbuzných a místě narození*. 1. vyd. Brno: Blok. 1990, s. 111-112

*suis benedicens, mund valedicens
mortalis esse desiitnatus
die 28- martii MDXCII- Hunnobrodae Moravdefunctus
die 5/15 novembr- MDCLXX Amsterodamisepultus
die 22- eiusdem mensis in hoc templo,
resurrecturusque ad beatam aeternitatemcui
bene precatur filius Daniel et quicunque parant sequi.*⁵

„V českém překladu:

*Jan Amos Komenský svěřil svou duši trojjedinému Bohu, svou památku dobrým lidem a své tělo tomuto hrobu. Jeho ctnost nevyčerpají žádné oslavné nápisy. Biskup a nesmírně starostlivý senior církve českobratrské byl ve všech ohledech nevyrovnatelný zbožností, učeností a duševní silou theolog, didaktik a filozof. Svými zásluhami si navždy zavázal církev, školu i svět. Holubičí prostotu spojil s hadí předvídavostí tak, aby prostota převládala. Proslavený svými slovy, radami a perem byl přijímán, vážen a vítán lidmi mocnými, zbožnými a učenými. Zlé raději napravoval, než aby byl jejich nepřitelem. Pobýval ve většině zemí a provincií Evropy buď jako občan, jako exulant nebo jako host. Nikam neodcházel bez nutnosti. Konečně se usadil díky štědrosti pana De Geera v hlavním městě Republiky spojených nizozemských provincií, Amsterdamu. Dávno již opovrhoval světskými marnostmi a ve vysokém stáří byl stále horlivý v záležitostech pravdy, míru a vědy. Požehnav svým, rozloučil se se světem a přestal být smrtelníkem. **Narodil se 28. března 1592 v Uherském Brodu na Moravě.** Skonal 15. listopadu 1670 v Amsterdamu a pohřben byl 22. téhož měsíce v tomto kostele v očekávání vzkříšení k blažené věčnosti. Tuto mu přeje syn Daniel a ti, kdo ho chtějí následovat“.⁶*

Výše zmíněný epitaf je uveden na bronzové desce v Mauzoleu J. A. Komenského v Naardenu. Jedná se o epitaf, jehož původcem byl syn Daniel Komenský. Znění výše uvedeného epitafu pravděpodobně předal rodinnému příteli Magnusu Hesenthalerovi, který jej přepsal na desky jedné ze svých knih od Komenského, a to do Veškerých spisů didaktických. Tato kniha je momentálně uložena ve Státním archivu v Poznani. Je tedy velice nepravděpodobné, že by syn Komenského, použil ve vytvořeném epitafu nepravdivé údaje o narození svého otce.⁷

---

⁵ HOBRLANT, V.: Poslední útulek. Z dějin Mauzolea Jana Amose Komenského v Naardenu, 2. doplněné vyd. Naarden: Stichting Comenius Museum, 2014. s.33 dostupné na: <http://www.comeniusmuseum.nl/cz/pdf/posledni-utulek.pdf> [cit. 13. 9. 2016]

⁶ HOBRLANT, V.: Poslední útulek. Z dějin Mauzolea Jana Amose Komenského v Naardenu, 2. doplněné vyd. Naarden: Stichting Comenius Museum, 2014. s. 34 dostupné na: <http://www.comeniusmuseum.nl/cz/pdf/posledni-utulek.pdf> [cit. 13. 9. 2016]

⁷ VYSKOČIL, F.: *Jan Amos Komenský: Kapitoly o jeho předcích, rodičích, příbuzných a místě narození*, 1. vyd., Brno: Blok, 1990, s. 121-122

Ze všech tří teorií nelze ani jednu označit za tu jedinou pravdivou či úplně vyloučit. Ani jeden z případu není nesporný. Co je však jisté, že Komenský byl moravský Slovák a ke všem třem místům měl blízký vztah a jsou nerozlučně spjaty s jeho životem.⁸

1. 2 Život Jana Amose Komenského

1.2.1 Mládí Jan Amose Komenského

Jak již bylo řečeno výše, J. A. Komenský se narodil dne 28. března roku 1592⁹ do mlynářské rodiny Martina Sergeše a jeho ženy Anny. Jejich mlýn byl v té době považován za nejhonosnější na celé Moravě. Celá rodina Komenského se hlásila k Jednotě bratrské.¹⁰ Společně žili v letech 1600–1604 v Uherském Brodě, který stejně jako Nivnice či Komňa, spadal do správy kunovické vrchnosti.¹¹ Asi ve dvanácti letech mladému Janovi zemřel otec a zhruba o rok později mu zemřela jeho matka. Za nějaký čas po ní i jeho dvě sestry.

Po těchto nešťastných událostech odešel žít mladý Jan ke své tetě Zuzaně Nosálové do Strážnice. Zde začal chodit do školy, kde se mu velmi dařilo. Bohužel jeho pobyt zde, nebyl příliš dlouhý.¹² Dne 4. května roku 1605 totiž došlo k vypálení Strážnice.¹³ Toho roku se začaly proslýchat zvěsti o spiknutí sedmihradské a uherské šlechty. Protihabsburskou vzpouru organizoval Štěpán Bočkaj z Uher, který vpadl na Moravu a podílel se na vypálení Strážnice. V této době přišel Jan i o své dědictví, kdy uherské vojsko vyplenilo dům jeho rodiny v Uherském Brodě. Po vypálení Strážnice byl Jan poslán do Nivnice k poručíkovi. Díky své pílì a horlivosti se mu podařilo dostat se do Přerova do bratrskolatinské školy. Do této školy nastoupil jako šestnáctiletý mladý chlapec a setrval zde tři roky. Vynikal především v latině. Již po krátké době od začátků studií si Jana všiml učitel a vychovatel Jan Lanecius, který byl hlavou přerovské školy. Rozpoznal jeho nadání a vše o něm vypověděl patronovi a zakladateli školy Karlovi staršímu ze Žerotína. Jana tímto doporučil k dalšímu studiu, a to na vysoké škole. Jelikož byl Jan Amos členem Jednoty bratrské, tak vysoká škola

---

⁸ ČAPEK, E.: *Jana Amose Komenského výchovný odkaz: 2 studie*, 1. vyd., Praha: SPN, 1957, s. 7

⁹ ČAPEK, E.: *Jana Amose Komenského výchovný odkaz: 2 studie*, 1. vyd., Praha: SPN, 1957, s. 7

¹⁰ KRATOCHVÍL, M. V.: *Život Jana Amose: román: četba pro žáky středních škol*, 3. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 9

¹¹ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1988, s. 18

¹² KRATOCHVÍL, M. V.: *Život Jana Amose: román: četba pro žáky středních škol*, 3. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 11–12

¹³ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1988, s. 18

v Praze, kde se vyskytoval velký vliv luteránství, nepřipadala v úvahu. Mezi spřátelenější kalvinistické školy patřily německé univerzity v Herbornu a Heidelbergu.¹⁴

1.2.2 Studium v zahraničí

V roce 1611 nastoupil Jan Amos na univerzitu v západoněmeckém Herbornu. I zde byl velmi horlivým studentem. Velký vliv na něho měli dva zdejší učitelé, a to Jan Fischer zvaný Piscator a nejmladší člen učitelského sboru Jan Jindřich Alsted. Jan Jindřich Alsted patří mezi nejvýznamnější a nejznámější filozofy, a i teology z počátku 17. století, a právě on měl zřejmě na J. A. Komenského největší vliv. Velkou ctí byla pro Jana Amose i práce pro něj. Při svých studiích v Herbornu vydal své první filozofické práce, které byly ovlivněny i zmíněnými učiteli.

Dalším místem studia J. A. Komenského byl Heidelberg, označován také jako „*sídlo Múz nad Neckarem*“.¹⁵ Na těchto studiích nejvíce zapůsobil jeho učitel David Pareus a jeho učení o nutném odstranění válek, které zabraňují lidské spokojenosti a blaženosti. V této době se také setkal s heliocentrickým učením Mikuláše Koperníka, které ovšem nikdy nepřijal, stejně jako valná většina lidské populace tehdejší doby. Během studií, a i po nich cestoval J. A. Komenský po Evropě a nejvíce mu zřejmě učarovalo Nizozemí, konkrétně Amsterdam.

16

1.2.3 Život Komenského v Českých zemích

V roce 1614 se J. A. Komenský vrací do své vlasti. Celou cestu nazpět byl nucen jít pěšky, kvůli nedostatku financí. Při své zpáteční pouti navštívil poprvé a naposled Prahu. Poté již cestoval až do Přerova, kde ho uvítal především jeho bývalý učitel Jan Lanecius. Stal se vyučujícím na přerovské latinské škole. Mimo své školské profese se také věnoval sepsání dějin rodu žerotínského a Moravy. Dále také pracoval na první české encyklopedii s názvem *Divadlo veškerenstva věcí*. V dubnu roku 1616 byl, společně se svým přítelem z dětství Mikulášem Drábíkem, vysvěcen na kněze. Tento rok byla v Praze vytištěna i jeho příručka *Grammaticae facillioris praecepta* (Pravidla snadnějšího vyučování mluvnice).¹⁷ Za velký

---

¹⁴ KRATOCHVÍL, M. V.: *Život Jana Amose: román: četba pro žáky středních škol*, 3. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 17–19

¹⁵ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 7

¹⁶ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 7

¹⁷ KRATOCHVÍL, M. V.: *Život Jana Amose: román: četba pro žáky středních škol*, 3. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 32–33

přínos práce J. A. K. z těchto let je především považována mapa Moravy, která vyšla v roce 1624 v Amsterdamu.

Další změnu v životě J. A. Komenského přinesla léta 1618–1620 a doba pobělohorská. V těchto letech došlo ke Stavovskému povstání, kdy se J. A. Komenský přidal k protihabsburské straně. Zmíněné události velmi ovlivnily další život J. A. Komenského. Na počátku roku 1618, konkrétně dne 19. června, uzavřel své první manželství s Magdalenou Vizovskou, ve kterém se mu narodili dva synové. V této době byl také správcem bratrského sboru a školy ve Fulneku na severovýchodní Moravě. V roce 1620 se zřejmě účastnil přivítání Fridricha Falckého v Olomouci. Bohužel v Českých zemích i jinde v Evropě rostl vliv Habsburků, zvláště za velké podpory španělské koruny. Téhož roku došlo k porážce stavovských vojsk na Bílé hoře, čímž bylo toto povstání ukončeno. Důsledky porážky postupem času se začaly odrážet i na Moravě. V roce 1621 byl J. A. Komenský s rodinou nucen uprchnout z Fulneku do Přerova, jelikož byl Fulnek vypálen. V Českých zemích začala násilná náboženská reformace neboli rekatolizace. S touto rukou v ruce přišlo i vyhnání nekatolíků ze země. Ke všem zmíněným strastem se ještě přidala roku 1622 smrt jeho ženy a obou dvou synů.¹⁸

Od podzimu téhož roku se úkrytem a útočištěm J. A. Komenského stalo sídlo jeho dávného známého Karla staršího ze Žerotína v Brandýse nad Orlicí. Během tohoto pobytu sepsal J. A. Komenský několik dalších spisů. Příkladem mohou být spisy jako *Nedobytedlný hrad* jméno *Hospodinovo*, dialog *Truchlivý*, *O sirobě*, *Přes boží* a jedno z jeho nejznámějších děl *Labyrint světa a ráj srdce*, jež věnoval svému příteli Karlu staršímu ze Žerotína. Dva roky po smrti své první ženy se J. A. Komenský znovu oženil. Tentokrát si za ženu vzal dceru biskupa jednoty bratrské Jana Cyrila, a to Dorotu Cyrilovou. Asi rok po sňatku se pod vlivem Jana Cyrila začal J. A. Komenský vydávat na zahraniční mise, za účelem hledání případného azylu. Jeho cesty vedly do polského Lešna, německého Berlína a také do Nizozemí, konkrétně Haagu a Amsterdamu. Na podzim roku 1626 se J. A. Komenský i se svou rodinou přesunul do Bílé Třemešné u Dvora Králové na tvrz Jiřího Sadovského ze Sloupa. Habsburská moc se v Českých zemích nakonec natolik upevnila, že v roce 1628 odešla Komenského rodina společně s rodinami Cyrillů a Sadovských do exilu. Konkrétně do Lešna v Polsku, kde byla

---

¹⁸ PÁNEK, J.: *Jan Ámos Komenský*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1990, 15–18

náboženská situace Jednoty bratrské daleko přívětivější. Již před tímto odchodem začal J. A. Komenský pracovat na svém díle Česká didaktika.¹⁹

1.2.4 Život v exilu

První roky exilu (1628–1641) prožil J. A. Komenský s rodinou v polském Lešně pod ochranou polských protestantských magnátů Laszczyńských. Krátce po příchodu do Lešna se mu narodila druhá dcera Alžběta, jeho první dcera Dorota Kristina se narodila již v roce 1627 v Bílé Třemešné.²⁰ Podílel se také na obnovení lešenského gymnázia, kde působil jako zástupce rektora. Většinu svého času, ale věnoval práci pro jednotu. V rámci konání bratrského sněmu v roce 1632 v Lešně byl J. A. Komenský zvolen biskupem a sekretářem jednoty. Za rok se již ve své nové funkci účastnil sněmu v Orle, kde se seznámil s Angličanem Samuelem Hartlibem, který pocházel z Londýna.²¹ Během svého pobytu v Lešně vznikaly jedny z jeho nevýznamnějších děl. V roce 1631 dopsal knihu Informatorium školy mateřské. O rok později bylo v Lešně vytištěno dílo *Ianua linguarum reserata* (Dveře jazyků otevřené či Brána jazyků otevřená.) Velice proslulá a úspěšná učebnice latiny. Ke konci svého prvního pobytu v Lešně, dokončil v roce 1638 své nejznámější dílo *Didactica magna* (Velká didaktika, pracovní název J. A. Komenského Česká didaktika).

O práci J. A. Komenského se již nějaký čas zajímal Samuel Hartlib, se kterým byl J. A. Komenský od sněmu v Orle v kontaktu a posílal mu své sepsané spisy. Samuel Hartlib nechal některé spisy, bez vědomí J. A. Komenského, vytisknout. Jednalo se o spisy *Comenianorum praeludia* (Předehry Komenského snah, v roce 1637 v Oxfordu) a *Prodromus pansophiae* (Předchůdce vševědy, v roce 1639 v Londýně).²² Tyto pansofické práce vyvolaly velký ohlas nejen v Anglii, ale v celé Evropě. Většina nespokojené anglické inteligence s dosavadním stavem školství měla ten názor, že J. A. Komenský je ten pravý reformátor. Byl tudíž pozván roku 1641 do Anglie. I když se revoluční doba zdála zprvu pro školské reformy podle J. A. Komenského ideální, tak vzhledem k probíhající občanské válce a neshodám mezi příznivci Komenského přišly veškeré reformní snahy na zmar.²³

---

¹⁹ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 19–20

²⁰ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 20

²¹ ČAPEK, E., *Jan Amos Komenský, Stručný životopis*, Praha 1957, s. 37–39

²² KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 21

²³ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 11

Po nezdaru v anglických zemích se Komenskému dostalo mnohých pozvání od dalších evropských států. Patřily mezi ně například Švédsko či Francie. K zemím, které měly zájem o práci a reformní myšlenky J. A. Komenského patřila také severní Amerika, která si svůj školský systém teprve vytvářela. J. A. Komenský nakonec dal přednost státu, o kterém si myslel, že by mohl být pro členy Jednoty bratrské nadějí na budoucí domov. Vydal se tedy do Švédska. Do Švédska cestoval přes Nizozemí, kde se setkal s jedním z největších filozofů a myslitelů té doby, René Descartem. I přes jisté názorové nehody se loučili v přátelském duchu a ve vzájemné podpoře svých prací. Na své cestě přes Nizozemí se také dozvěděl, že jeho učebnice latiny (*Dveře jazyků otevřené*) se dostala až do vzdáleného orientu.²⁴ Cílem jeho cesty byl švédský Stockholm, kde se setkal s královnou Kristinou a kancléřem Axelem Oxenstjernou. Po tomto jednání se mohl J. A. Komenský pustit do práce pro švédskou korunu, která nakonec trvala šest let. Celé ty roky i s rodinou žil J. A. Komenský v pobaltském Elbingu, který se nacházel na polském území kontrolovaném Švédy. Nabídku na ubytování dostal i od nizozemského obchodníka a doručitele švédského pozvání, Ludvíka de Geer, jehož statek se nacházel nedaleko švédského města Norrköpingu. Ludvík de Geer, se stal později rodinným přítelem.²⁵ Hlavní náplní práce J. A. Komenského mělo být psaní švédských učebnic a Švédové vyžadovali, aby se věnoval pouze této činnosti a ostatní odložil. Při práci pro švédskou korunu měl také k dispozici několik spolupracovníků, kteří mu ale byli přiděleni. Jedinou výjimkou byl jeho pozdější zeť Petr Figul. Pro J. A. Komenského bylo důležitější rozvíjení jeho pansofických myšlenek, věnoval se tedy především své životnímu dílu nazvanému *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Obecná porada o nápravě věcí lidských), které nebylo nikdy úplně dokončeno. Během let vztah mezi de Geerem, Švédskem a J. A. Komenským ochladly. Nebylo to ani kvůli pozdějšímu dokončování učebnice, jako spíše kvůli politické a náboženské angažovanosti J. A. Komenského v Polsku, což bylo proti švédským záměrům. V roce 1646 se narodil J. A. Komenskému syn Daniel a také dokončil a předložil švédské univerzitní komisy hotovu učebnici *Methodus linguarum novissima* (Nejnovější metoda k výuce jazyků), které byla vytištěna v Lešně. Po dokončení práce pro Švédsko se vrátil z Elbinku zpět do Lešna. Ještě před návratem do Lešna byl po smrti biskupa Vavřince Justiniána zvolen na jeho místo.

---

²⁴ KOMENSKÝ, J. A.: Jan Amos Komenský ve světle svých spisů; uspořádal, vybral, pozn. opatřil a latinské texty přeložil Josef Hendrich. Praha: Družstevní práce, 1941. Svět. Nová řada., s. 205–206

²⁵ ČAPEK, E., *Jan Amos Komenský, Stručný životopis*, Praha 1957, s. 56–60

Po návratu do Lešna roku 1648 se v životě J. A. Komenského přihodila další tragédie. Zemřela mu druhá žena, se kterou měl čtyři děti. Rok po smrti své druhé ženy Doroty se J. A. Komenský potřetí oženil. Oženil se opět s Češkou Janou Gajuskovou. Tentýž rok se vdala i jeho dcera Alžběta za velmi blízkého přítele a spolupracovníka Petra Figula. Závěry vyplývající z politické situace pro J. A. Komenského také nebyly nijak zvlášť příznivé. Třicetiletá válka sice skončila, ale na vestfálském mírovém kongresu bylo rozhodnuto, že české země patří pod habsburskou nadvládu i se všemi důsledky, které z toho usnesení plynou. A pomoc, ve kterou doufal a o kterou prosil, ze strany Švédů nepřišla.²⁶ Tím skončily naděje exulantů na návrat do vlasti a také ohrožení existence Jednoty bratrské. V této době vznikla kniha *Historie o původu a činech Bratří českých připomínající historii jednoty*. V souvislosti s událostmi po skončení války vyšla ještě kniha *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*, která v sobě skrývala zklamání z vestfálského míru a odkaz jednoty pro další generace. Ve stejném roce se konalo shromáždění Jednoty bratrské, na kterém se rozhodlo o jejím zachování. V letech 1650–1654 pobýval J. A. Komenský v Sedmíhradsku, protestantském knížectví, které tvořilo jednu ze tří částí Uher. Mezi zbylé dvě patřila jižní část, která byla pod nadvládou Turků a tzv. Horní země, které naopak patřily Habsburkům. Na své cestě do Sedmíhradska, konkrétně do Blatného potoka, se mohl setkat s větším množstvím příslušníků své církve a posílit tak soudržnost rozpadající se Jednoty bratrské. Na Blatném potoce se zdržel celé čtyři roky. Zde byl pověřen reformováním latinské školy. Setkal se zde také opět se svým blízkým přítelem Mikulášem Drábíkem, který viděl Sedmíhradsko jako klíčového hybatele v boji proti Habsburkům. Postupem času se začaly vztahy mezi J. A. Komenským a rektorem školy Tolnaiem zhoršovat. Kvůli tomu a také stesku po rodinně blízkých přátelích se J. A. Komenský rozhodl vrátit do Lešna. Jeho pobyt na Blatném potoce byl ale literárně plodný. Mezi díla, které zde sepsal, patří: *Gentis Felicitas* (Šťěstí národa), *Schola ludus* (Škola hrou) a především *Orbis pictus* (Svět v obrazech).²⁷

Roku 1654 začal jeho dvouletý, již třetí v pořadí, pobyt v Lešně. Bohužel se vrátil do Polska zrovna v době, kdy bylo zmítáno velkou krizí. Došlo k napadení Polska švédskými vojáky, kteří dobyli Krakov a vyháněli ze země jezuity. Polákům se nakonec podařilo Švédy ze své země vyhnat, ale katolická vojska nakonec obsadila Lešno, které bylo, jakožto sídlo kacířů, vypáleno. Konkrétně v květnu roku 1656. Po těchto událostech přišla rodina J. A. Komenského o všechnen majetek a J. A. Komenský i o celou svou knihovnu se všemi spisy.

---

²⁶ PÁNEK, J.: *Jan Ámos Komenský*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1990., s. 30

²⁷ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 13

Na pozvání syna pana de Geera odjel J. A. Komenský do Amsterdamu. Zanedlouho za ní přijel z Polska i zbytek rodiny.²⁸ V Amsterdamu se mu dostalo vřelého přivítání. Tamní magistrát mu také věnoval čestný titul profesora na gymnáziu. K této pracovní pozici ještě obdržel větší množství peněz, aby se mohl dál věnovat své tvůrčí činnosti a vydávání svých děl. Kromě vyučování a literární činnosti také neustále sháněl finanční prostředky podporu svých bratrů v exilu. S touto žádostí se mu například podařilo uspět u amsterodamské reformované církve. I přes veškerou snahu J. A. Komenského, ale věděl, že je blíží poslední dny Jednoty bratrské a jako její biskup to špatně nesl. Napsal proto spis, ve kterém se s Jednotou bratrskou loučí doufám, že uvěří v jeho smrt a on mohl své poslední roky prožít v pokoji a klidu. Ani poslední léta života J. A. Komenského nebyly úplně poklidné. I přes zhoršující se zdravotní stav stále psal a tvořil. Velice ho také zasáhla smrt oblíbeného zetě také nizozemského hostitele a přítele Vavřince de Geera.²⁹

Během svého života v Holandsku samozřejmě napsal a vydal velké množství děl. Patří mezi ně:

- čtyřdílný soubor pedagogických spisů *Opera didactica omnia* (Veškeré didaktické spisy, 1657), včetně spisu *Didactica magna* (Velká didaktika)
- *Lux in tenebris* (Světlo v temnotách, 1657)
- Kancionál – sborník českobratrských písní (1659)
- *Ecclesiae Slavonicae brevis historiola* (Stručná historie církve slovanské, 1660)
- *Clamores Eliae* (Výzvy Eliášovy, 1665–1670)
- *Angelus pacis* (Anděl míru, 1667)
- *Via lucius* (Cesta světla, amsterodamské vydání 1668)
- *Unum necessarium* (jedno potřebné, 1668)

Jednou z posledních věcí, co J. A. Komenský napsal, byl dopis dlouholetému příteli Mikuláši Drabíkovi, který je datován dne 2. 11. 1670. 15. listopadu roku 1670 v Amsterdamu Jan Amos Komenský zemřel. O sedm dní později byl pohřben v Naardenu.³⁰

---

²⁸ PÁNEK, J.: *Jan Ámos Komenský*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1990., s. 32

²⁹ ČAPEK, E., *Jan Amos Komenský, Stručný životopis*, Praha 1957, s. 102

³⁰ KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*, 1. vyd., Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988, s. 25–26

2 Pojetí vzdělání v díle Jana Amose Komenského

2.1 Jan Amos Komenský jako pedagog

Počátky českého školství sahají až k utváření českého státu. Velkým prvním počinem rozšíření vzdělanosti na našem území byl příchod bratrů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Velkým přínosem bratří bylo vytvoření slovanské abecedy zvané hlaholice. V této době u nás vznikaly první školy, kde se vyučovala staroslověnština, a roli učitele zastával kněz.³¹ Škola zprvu sloužila k výuce a přípravě nových kněží a o něco později i k výuce světských feudálů. Církev byla tedy hlavním nositelem vzdělanosti a měla na ni jedinečný vliv. Také zprvu nejvíce vznikaly tzv. katedrální školy. Například v Praze při zakládání biskupství v roce 1068 nebo v Olomouci roku 1073. Později se začaly rozvíjet školy klášterní. Ve 13. století s dalším zvětšováním se počtu obyvatel a rozšiřování měst bylo potřeba více a více vzdělanějších občanů, v důsledku čehož začaly se zakládat i městské či farní školy. Za předchůdce dnešních středních škol můžeme považovat latinskou školu, kde se vyučovalo latině a náboženství. V té době už bylo školství rozvrstveno od základního až po univerzitní vzdělávání. V 16. století vedle sebe vznikalo několik větví vzdělávacích soustav podle náboženské příslušnosti. Jednalo se o školy katolické, rozvíjející se školy bratrské a utrakvistické (kališnické).³² V takovémto školství také vyrůstal J. A. Komenský a při psaní svých děl čerpal ze svých zkušeností a postřehů. Považoval vzdělanost za důležitou součást společnosti a domníval se, že díky vzdělanosti ustane válčení mezi lidmi a je to tedy jedinečné vodítko ke světovému míru. Tyto myšlenky byly jedním z pojmů pedagogického a filozofického uvažování J. A. Komenského.

Komenský usiloval o možnost zpřístupnění vzdělání všem a o zavedení škol ve všech možných městech či vesnicích. Transformace učiva do mateřského jazyky z latiny byla velkým krokem k zpřístupnění vzdělání většímu počtu dětí. Komenského pedagogika vychází především z tradičního školství Jednoty bratrské. On se ji ale vždy snažil zdokonalit tím, že přesáhne její neprůbojnost a ohraničenost. Největší odkaz jeho pedagogiky tkví v obohacení tradičního lidového učení o protischolastické a humanistické myšlenky. J. A. K. se své pedagogické i filozofické činnosti věnoval do posledních chvil svého života. Veškeré

---

³¹ SOMR, M: *Dějiny školství a pedagogiky*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s 29

³² KOVÁŘÍČEK, V., KOVÁŘÍČKOVÁ, I.: *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1989.s. 5

své pedagogické závěry a myšlenky sepsal do komplexního díla s názvem *Didactica magna* (Velká didaktika).³³

2.2 *Didactica magna* (Velká didaktika)

Práce na Velké didaktice zabrala J. A. Komenskému několik let. Byla psána mezi léty 1628–1638.³⁴ Mnoho lidí se domnívalo, že toto dílo bylo ovlivněno jeho přátelstvím s Francisem Baconem, se kterým J. A. Komenský sdílel stejné názory a postoje. Tento vliv se nikdy s určitostí neprokázal.³⁵ První vydání této knihy bylo uskutečněno až v roce 1658 v Amsterdamu. V češtině se kniha vyskytla až v roce 1849. V době, kdy *Didactica magna* vyšla v tištěné podobě, byla zastíněná jiným dílem J. A. Komenského, a to Bránou jazyků otevřenou. V té době zřejmě daleko potřebnější pro tehdejší společnost než *Didactica magna*. Ta je na dobu, kdy byla vydána považována za nadčasové dílo a její didaktický obsah se začal uplatňovat spíše až s nástupem 19. století, doby Palackého. Této době se také, v rámci toho směru, může přeznívat doba Didaktiky. Nadčasovost tohoto díla spočívá v demokratickém a rovnostářském přístupu ve výuce, kladení důrazu na výuku v mateřském jazyce či vyzdvižení důležitosti sociální role rodiny a výchovy. Velkého uznání se také dostalo upřednostňování praktičnosti, názornosti či samostatné činnosti žáků.³⁶

Sám J. A. Komenský své dílo popsal takto:

„Veliká didaktika podávající všeobecné umění, jak učití vsecky všemu neboli spolehlivý a vybraný způsob, jak lze po všech obcích, městečkách a vesnicích některého křesťanského království zřizovat takové školy, aby vsecka mládež obojího pohlaví, nezanedbávajíc nikde nikoho, mohla býti vzdělávána ve vědách, uhlažována ve mravech, naplňována zbožností a tím způsobem v mezích let mládí vedena býti ke všemu, co patří k životu přítomnému i budoucímu, a to stručně, příjemně a důkladně. Kde všeho toho, k čemu se radí, základy jsou čerpány z nejvlastnější podstaty věcí, pravda se ukazuje na souběžných příkladech z mechanických umění, postup se pořádá podle let, měsíců, dní a hodin, cesta konečně se ukazuje snadná a spolehlivá, jak to dovésti k šťastnému výsledku.“³⁷

---

³³ POPELOVÁ, J.: *Jana Amose Komenského cesta k všenápravě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 129

³⁴ PATOČKA, J.: *Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1998, s. 318

³⁵ PATOČKA, J.: *Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1998, s. 153–154

³⁶ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 13–14

³⁷ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 15

Samotná kniha je členěna do třiceti tří kapitol. Prvních pět kapitol se zabývá podstatou člověka a jeho vztahem s přírodou. Člověk je zde vymezován jako nejdokonalejší, nejnynější a zároveň i nejzvláštější tvor na Zemi. Vše, díky čemu jsme na vyšší úrovni a lišíme se od ostatních tvorů, nám dal Bůh a jsme s ním spřízněni. V naší existenci se tedy mísí smrtelná část (tělo) s tou nesmrtelnou (duše). Až v pozdějších kapitolách se věnuje vzniku škol a vzdělání samotnému.³⁸

2.2.1 Vzdělávání žáků a jeho zásady

Po kapitolách věnované obecně člověku přicházejí kapitoly věnované již přímo vzdělání a jeho základům. Úplně na začátku se věnuje otázce: Od kdy je vlastně dobrá začít se vzděláváním? Jako odpovědi na tuto otázku můžeme označit šest bodů, uvedeny níže, které si ze svých úvah J. A. Komenský vyvodil.³⁹

„Vzdělávání člověka musí začínat od dětství:

- 1. Pro nejistotu přítomného života.*
- 2. Aby byl vzdělán k úkonům života dříve, než začne konat.*
- 3. Všecko se dává nejsnáze formovat, dokud je útlé.*
- 4. Velmi dlouhé doby vzrůstu, která je dána člověku, nemá se užívat k jiným účelům.*
- 5. Pevné je pouze to, co vsaje první věk.*
- 6. Nebýti dobře vychován je spojeno s největším nebezpečenstvím.*⁴⁰

Jeho další myšlenky směřovaly ke vzdělání jako kolektivnímu počínu. I když prvotní péči o vzdělání a morální rozvoj dítěte přisuzuje rodičům. Ti, ale vzhledem k neustálému rozvoji společnosti a starostmi o zabezpečení rodiny již nemají většinou takové množství času ke vzdělávání svých potomků. Také považuje výuku dětí pohromadě za daleko efektivnější, jelikož je pro lidi v mladém věku přirozenější a jednodušší následovat příklady než se řídit striktními pravidly. Výuka realizovaná ve větším počtu dětí je předurčena většímu konečnému výsledku a její průběh a práce během výuky a celého procesu vzdělávání je tak příjemnější.

Osobně za velice pokrokové považuji myšlenky z následující kapitoly s názvem: *„Všecka mládež obojího pohlaví má báti svěřována školám.*⁴¹ Nejdříve se J. A. Komenský zabývá

³⁸ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 37–38

³⁹ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 62

⁴⁰ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 62–64

vzděláváním dětí pocházejících z různých společenských vrstev a majetkových poměrů. Poté na to navazuje podporou vzdělávání dívek ve školách. Obě svá stanoviska zdůvodňuje tím, že všichni lidé, kteří se narodili, jsou předurčení k tomu, aby byli lidmi, tedy stvořeními mravnými a rozumnými a snažili se být věrným obrazem svého stvořitele. Všem bez rozdílu se má pomáhat k tomu, aby uměli svůj život strávit důstojně a naplnit ho, jak jen je to možné. Pro vzdělávání dívek a žen ještě spatřuje důvod v odstranění všetečnosti z jejich života. Jejich mysl má být tedy zaměstnána natolik, aby v ní nezbyl žádný prostor k vytváření všetečnosti, která vzniká z duševního zahálení. Nikdo vzděláváním nepřivádí ženy ke zvědavosti, ale naopak k mravnosti, umírněnosti a blaženosti, zvláště v tom, co se sluší a patří, že by měly umět a znát. Tím vším, co se žena naučí, dokáže blaho svých bližních, především dětí a manžela.⁴² Výše je tedy popsáno, kdo a od kdy by měl být vzděláván. Jde tedy o všechny děti bez rozdílu, které mají být vyučovány pospolu, a to již od dětství. Další otázkou, kterou si Komenský ve Velké didaktice pokládá, je „*Čemu by se měli žáci ve škole učit?*“ Na tuto otázku odpovídá kapitola desátá, která nese název: „*Vyučování ve školách musí báti všeobecné.*“⁴³ Již ze zmíněného názvu kapitoly vyplývá, že všichni žáci by měli být vzděláváni všemu. Není to však myšleno tak, aby každé dítě bylo vzdělávané ve všech vědách dopodrobna. Sám uznává, že člověk není stvořen k tomu, aby vše znal a ovládal dokonale a ani celý život by mu nestačil k tomu, aby mohl být opravdu vzdělaný v každém vědeckém směru. Chtěl pro všechny děti, které jednou budou muset také samy zvládnout žít vlastní životy, aby jim ve škole bylo umožněno poznat základy, cíle a příčiny všeho důležitého, co se děje kolem nich. Aby vše, co se ve škole jednou naučí, jim pomohlo k vytváření vlastních úsudků o okolním světě, strízlivému přistupování k novým informacím a situacím a vše využívat moudře bez větších omylů. Ve školách Komenský spatřoval jakési dílny lidskosti. On sám všeobecnou výuku spatřoval ve čtyřech oblastech:⁴⁴

„a) duch by měl být vzděláván věděním a uměním

b) jazyky by měly být tříbeny

c) mravy by měly být vzdělávány ke všemu počestnému

---

⁴¹ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 68

⁴² KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 68–70

⁴³ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 71

⁴⁴ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 71–72

d) *Bůh má být upřímně milován* ⁴⁵

Tyto čtyři oblasti všeobecného vzdělávání by si žák měl po odchodu ze školy přenést i do běžného života a stále se jimi řídit.⁴⁶

2.2.1.1 Všeobecné požadavky vyučování

Na začátku veškerého vyučování stojí dle J. A. Komenského učitel, který hraje velmi důležitou roli. Ve Velké didaktice je přirovnáván k zahradníkovi, který zasévá semena. Stejně tak i učitel ve škole zasévá vědomosti. Je velice důležité, aby při této činnosti, stejně jako zahradník, byl znalý svého řemesla. Pokud tomu tak není, tak není možné, aby plody jeho práce byly uspokojující. Pokud zahradník neví, jak správně zasít semena, je vysoce pravděpodobné, že mu většina sazenic uhyne a zbytek vyklíčí spíše náhodou díky své odolnosti. Stejně tomu je i u vědomostí předávaných žactvu učitelem. Pokud učitel neví, jak své znalosti žákům předat, tak dobré konečné výsledky se objeví pouze u nepatrného množství žáků. Prvním velkým požadavkem na vyučovací proces je tedy dobrá znalost a zkušenost s výukou ze strany učitele. Další důležitý bod ve výuce z tohoto prvního přímo vychází. Dle svých zkušeností s výukou a žáky by si měl učitel zvolit cíl celého výukového procesu a také způsoby jakými se k vytyčenému cíli s žáky dostane.

Inspiraci pro tvorbu zásad vhodných pro proces výuky hledal a nacházel Komenský v přírodě. Jako hlavní příměr uvádí ptáka vysedávajícího mladé potomstvo či zahradníka a jeho pěstitelskou činnost. Celkově vytyčil k procesu výuky devět zásad.⁴⁷

Zásada I. – Nic se nepodniká v nevhodný čas

Veškerá výuka má být prováděna v mládí člověka a od časných ranních hodin. Jelikož je jak mládí, tak i ranní hodiny jsou podobné jaru, kdy se rodí nová mláďata. V této době je život člověka, a i jeho rozum na vzestupu.

Zásada II. – Látka před formou

Již v přírodě se prvotně vyhotoví látka a až poté jí je daná forma. Ve školách by se mělo dbát, aby byly vždy připraveny knihy, učebnice a další pomůcky a modely potřebné k výuce vždy dopředu a neukazovat a nedohledávat nic zpětně. Vždy by se mělo vše nejprve demonstrovat na příkladech a z nich vyvozovat pravidla či závěry.

⁴⁵ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 72

⁴⁶ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 72

⁴⁷ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 100–101

Zásady III. – Látka se činí způsobilou k přijetí formy

V tomto případě není látkou myšlen obsah učení, ale nýbrž žák sám. Je popsán jako látka vhodná či nevhodná ke vzdělávání a má se tímto procesem zformovat do plnohodnotného obrazu lidství. Stejně tomu tak je i v přírodě, kde i pták ví, že proto, aby se mu úspěšně podařilo vysedět mládě, musí zahřívat vejce nikoli kámen. Ze zmíněného příkladu se může zdát, že tato zásada popírá zmíněné tvrzení, že vzděláván má být každý bez rozdílu. Někdo by si to mohl vyložit tak, že dítě, které se zdá být hloupé, není vhodné k nástupu do školy. Nikoli. I když prvotní látka se nezdá být dokonalá, musí se s ní umět hned od začátku pracovat. V dítěti, které neprahne samo od sebe po vědění, by se tento zájem měl nejdříve probudit. Na to by měla navazovat soustavná činnost a práce ve škole, která nemá být ukončena dříve, než bude dokončeno vzdělání dítěte. Důležité je odstranit překážky, které by mohli znemožnit přerod z „neopracovaného“ dítěte do dospělé lidské formy.

Zásada IV. – Všechno se děje roztríděně, ne zmateně

„Když příroda vytváří ptáčka, v jedné době rýsuje kosti, žíly a svaly, v druhé době mu zhušťuje maso, potom zase jej pokrývá koží, v jiné době jej odívá peřím, v jiné jej učí létat atd.“⁴⁸

Ve výše uvedeném popisu vývoje mláděte ptáka je jasně znázorněna myšlenka této zásady. Vše musí mít svůj řád a postup. Jak by si ptáček vypadal, kdyby se vývoj uskutečňoval dle náhody? A přesně učené neroztríděné a nahodilé Komenský kritizuje. Veškeré učivo bylo žákům předáváno najednou a ve velkém množství. Učitel by se měl věnovat vždy v určité době pouze jednomu tématu a nepřecházet plynule do jiných.

Zásada V. – Napřed vnitřek

Nejdříve musí učitel dbát na to, aby žáci probírané látce porozuměli, poté si ji uložili do paměti, a nakonec ji aplikovali.

Zásada VI. – Napřed všeobecně

Vše má být tvořeno od nejšířšího celku po nejmenší podrobnosti. Nejdůležitější je pochopit ze začátku celkový obraz vyučovaného tématu, poté přidat například různá pravidla a poučky, na ty navázat případné výjimky a nakonec, pokud bude nutno, přidat i komentáře k tématu.

---

⁴⁸ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 106

Zásada VII. – Všechno postupně, nic skokem.

Veškeré učení si musí učitel rozplánovat nejen po jednotlivých ročnících, ale i konkrétních třídách. Jasně si určit, co bude následovat po čem a kdy to bude přesně učeno. V rámci celého školního roku utvořit plán a každý měsíc a hodiny pečlivě naplánovat. A samozřejmě, že vše, co si naplánuje, musí dodržovat, aby na sebe výukový plán navazoval, jak v rámci hodin v jedné třídě, tak i v návaznosti ročníků.

Zásada VIII. – Přestat se nesmí, leč až je dílo hotovo

Tato zásada se více hodí do doby, kdy žil Komenský. Byla hlavně zaměřena na docházku dětí, která v té době nebyla nijak moc pravidelná a ani dlouhá. Děti se podílely na různých sezónních pracích nebo v případě, že se už naučili základy, vzali rodiče své děti ze školy, aby se podílely na chodu domácnosti a na výdělku pro rodinu. Toto Komenský odsuzoval. V dnešní době to můžeme přirovnat například k nepravidelné docházce žáků, kdy i přes povinnou školní docházku, rodiče své děti často nechávají bez vážných důvodů doma. Podle Komenského by měl žák chodit do školy, tak dlouho, dokud se nestane vzdělaným, mravním a zbožným člověkem. Škola je postavena mimo rušící elementy z rodinného prostředí a má se řídit vlastními předpisy a řádem, který má být respektován ze strany rodičů.

Zásada IX. – Protikladům se máme vyhýbat

Při výkladu nového učiva by se měl každý učitel vyvarovat sporných otázek. Vše, co bude žákům ve svých hodinách přednášet, musí být jasné a ne dvojsmyslné či sporné. Toto se týká nejen mluveného slova učitele, ale i psaných materiálů, ze kterých žáci mohou čerpat. Učitel jasně stanoví vhodnou literaturu a o nevhodné se raději ani nezmiňuje.⁴⁹

2.2.1.2 Základy snadnosti při vyučování

Na výše uvedené všeobecné požadavky na výuky plně navazují zásady, které se mají dodržovat, aby si žák našel cestu k učení, a především mu šlo snadněji.

Zásada I. – Bere se čistá látka

Jak již bylo několikrát dříve zmíněno, v této zásadě jde především o ideální výchozí bod pro začátek vzdělávání dětí, což je jejich raný věk. V něm člověk nejlépe vstřebává nové informace, protože za svůj krátký život jich ještě nestačil nabýt tolik, aby mu v procesu učení se významně překážely. V této zásadě však není nízký věk jediným činitelem, čistou látkou

---

⁴⁹ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 102–113

je zde myšleno i morální smýšlení žáků. To by mělo být utvářeno dříve, než se přistoupí k formování vědomostí a moudrosti.

Zásada II. – Látka se činí chtivou formy

Dle J. A. Komenského by se žák do učení nikdy neměl nutit. Pokud tomu je nucen, většinou ztratí zájem o všechny formy vědění a představa v něm vyvolává stejné nechutenství, jako u přejedeného další jídlo. Chut' a elán do učení má být v žácích vzbuzován nenásilnou formou a všemožnými způsoby. Hlavními elementy, které hrají roli v podněcování zájmu o vědění, jsou: rodiče, škola, samotné vědění a metody, jakými je učení předáváno.

Prvním stěžejním krokem k pozitivnímu mínění vůči vzdělání je vliv rodičů. Ti se prvotně musí postarat, aby nezaseli do mysli svého dítěte negativní představy o škole, učitelích a učení. Musí být prvním motivátorem a pohonem při vzdělávání jejich dětí. Druhý v pořadí je přístup učitele. Ten by měl být vždy laskavý a přívětivý. Učitel má pilné žáky pochválit a těm pomalejším se snažit pomoci a popostrčit je zase o kousek dopředu, ne však násilím a výhrůzkami. V moci učitele jsou i další skryté možnosti pro kvalitní vyučování, jako je láska a přívětivý přístup či různorodé výukové metody zvolené k výuce. Ty mají za úkol zmenšovat námahu při učení, tak aby se žáci dál a rádi vzdělávali a nic je neodrazovalo. Mají mít přirozený charakter, neboť co je přirozené, jde samo od sebe. Přátelský ráz ze vztahu učitel a žák by měl být přenesen do celého prostoru školy a do všech tamních vztahů. I materiální vybavení a celkový estetický dojem je velmi důležitý. Prostředí školy by nemělo být striktně určeno k výuce, ale měly by se v něm i jeho vnějším okolí vyskytovat místa k odpočinku společným hrám či setkáváním.

Zásady III. – Všecko z patřičných začátků

Učivo by mělo být předkládáno ve svém holém základu. Nikoli žáky zahltit změtí důsledků, změn či celých textů. Každé pravidlo, poučka či definice se má předkládat v té nejkratší a nejjasnější formě, avšak s nejpřesnějšími pravidly. Ke každému novému pravidlu se musí přidat dostatečné množství příkladů, aby bylo jasné, jak až daleko pravidlo sahá a jaký přesný rozměr má.

Zásada IV. – Snadnější napřed

Stejně jako v přírodě při utváření nového života se má postupovat při vytváření nových poznatků. Komenský to jasně demonstruje na příkladu učení se latinského jazyka. Zprvu musí výuku vést učitel, který mluví stejným jazykem jako žák, aby nedocházelo hned ze začátku

k nedorozuměním a špatné interpretaci učiva. Studium cizího jazyka se má stupňovitě rozvíjet a vždy daný stupeň náležitě rozvinou a setrvat v něm, než si na něj žák přivykne.

Zásada V. – Žádné přetěžování

Stejně jako příroda nevytvoří z jednoho vejce dvě mláďata, tak ani žák při větším zahlcení informacemi, než je zdravo, nedokáže ovládnout dobře více znalostí či umů najednou.

Zásada VI. – Nic ukvapeně

Každý žák má svoji denní kapacitu pozornosti a množství informací, které dokáže vstřebat. Je tedy nesmyslné ukvapeně do žáků hrnout mnoho informací denně bez rozmyslu. Tuto chybu můžeme demonstrovat na láhvi, do které přes trychtýř vlíváme nějakou kapalinu. Pokud budeme nalévat moc rychle, kapalina nestihne protéci skrz úzké hrdlo a vše nám začne vytékat přes okraj trychtýře. Stejně tak tomu je i u přehlcení žáků informacemi. Ty, které už se nevejdou do kapacity, zmizí kamsi do neznáma. Veškeré učení tedy má uskutečňovat podle míry chápavosti, která se sama postupem času a trénováním sama rozšíří.

Zásada VII. – Nic proti vůli

Obsah této zásady je ve své podstatě trochu jiný, než se na první pohled může zdát. Jde v ní především o to, aby žáci nebyli vystavováni informacím a učivu, které přesahuje jejich fyzickou i mentální vyspělost. Nic se nemá dít především proti vůli přirozeného vývoje. Zkrátka se musí posečkat, dokud dítě nedozraje do určitého vývojového stupně. Také je zde zmíněn fakt, že pokud již je žák na vhodném vývojovém stupni, je základem, aby nejdříve pochopil základy, všemu řádně porozuměl, jak již bylo zmíněno dříve.

Zásada VIII. – Všecko jasně a přístupně

Tuto zásadu nelze vysvětlit jinak než použitím přesným vyjádřením samotného Komenského: *„Vše čemu, se žáci mají učit, budiž jim předloženo a vysvětleno tak jasně, aby to měli před sebou tak jako svých pět prstů. Aby to všecko v nich snáze utkvělo, ať se přibírají smysly, kterékoli možno.“*⁵⁰

Zásada IX. – Všecko hlavně k praktickému upotřebení

Vše, čemu se žák naučí, by mělo být uvedeno a nejlépe i demonstrováno v běžném životě. Tento postup ve výuce je mnohem efektivnější a žák vidí větší smysl v tom, co se učí, než když tomu musí pouze uvěřit a doufat, že on sám to dokáže jednou během života využít.

---

⁵⁰ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 123

Zásada X. – Všecko jednotejným způsobem

Zásada Všecko jednotejným způsobem apeluje i na pracovníky, kteří nepřímou působí na žáky. Tedy na tvůrce učebnic, i když tím samozřejmě může být i aktivní učitel. Všechny učební materiály mají mít stejné uspořádání i obsah učebních poznatků. Podle nich se pak učitelům bude lépe udržovat systematickosti a jednotnost při výuce, kterou mají podpořit i ustálenými výukovými metodami a vše dodržovat bez výraznějších změn.

2.2.1.3 Základy důkladnosti při vyučování a učení se

Zásadami důkladnosti se Komenský zabýval zvláště kvůli tomu, aby zefektivnil výuku. Povšiml si, že je jen malé množství žáků, kteří si ze školy odnášejí větší množství informací a umu. Tento jev se, podle jeho názoru, dá přisoudit dvěma dějům. Za první: Ve školách se děti učí pouze nepatrným a zbytečným věcem a není kladen žádný důraz na věci vážnější. Škola se ani nijak zvláště nezajímá, co je vlastně pro žáky do budoucna užitečné. Za druhé: Žáci velmi rychle zapomínají to, co se ve škole naučili. Všechny informace pouze prochází hlavou, ale zůstane tam pouze nepatrné množství.

Komenský si byl vědom, že není možné, aby si každý pamatoval vše, čemu se během svých studií naučí. Na druhou stranu se, ale nechtěl spokojit se stávajícím stavem. Proto popsal deset zásad důkladnosti, který by měly zvýšit míru vědomostí, které si žáci skutečně osvojí a odnesou ze školy do svého budoucího života.⁵¹

Zásada I. – Nezačínat si nic nepříslušného

Obsah učiva má být strukturován tak, aby jeho učební výstupy byly použitelné v současném, a především v budoucím životě.

Zásada II. – Nic se nesmí opomenout, co patří k věci

Při výuce se nesmí zapomínat na veškeré aspekty probírané problematiky. Nesmí být opomenuta teoretická ani praktická stránka věci. Žák se musí vždy formovat celistvě a všestranně. Pokud se opomene nějaký z aspektů, dochází ke vzniku mezery, která může zapříčinit problémy v dalších vyučovaných odvětvích.

---

⁵¹ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 125–126

Zásada III. – Pevné třeba zakládati pevně

Pevné základy musí učitel se žáky začít tvořit hned od první chvíle. Nejdříve si musí získat jejich pozornost a zájem. Na to má položit nejprve obraz veškerého učiva, které spolu budou probírat. Žák si tak může představit učivo v celém rozsahu a časovém plánu. Je tedy důležité, aby se učitel tohoto plánu držel. Ve svém plánu by učitel měl žákům uvést důvody, proč se dané látka probírá a v čem jim bude do budoucna užitečná.

Zásada VI. – Hluboké kořeny

Tato zásada vychází ze zásady předchozí. Výše zmíněný plán učitele se musí v žácích pevně ukotvit společně s podněcování, k učenlivosti. K tomu by měly posloužit výše zmíněné důvody užitečnosti učiva.

Zásada V. – Všecko z vlastních kořenů.

Není nutné, aby žák uměl nazpaměť všechny poučky a pravidla. Nejlepší je, když tomu, čemu se naučí, porozumí. Ze všech poznatků, kterým porozumí, se mu v hlavě utvoří jakási síť připomínající říční systém. Všechny vytvořené větve sítě se dokážou navzájem propojovat a z nich mohou vznikat nové větve, ze kterých žák sám je schopen odvozovat nové závěry. Jedná se zde o princip syntézy nových poznatků z již dříve nabitých.

Zásada VI. – Všecko rozčlankované

Tato zásada by se dala označit za součást zásady číslo V. Dříve, než je možné dojít ke konečné syntéze poznatků, je podstatné základní informace přesně rozčlenit a roztrždit podle oborů a jejich významu a důležitosti.

Zásada VII. – Všecko v ustavičném pokroku

Všechn obsah učiva uspořádaný ve výukovém plánu učitele musí být dán do jasného sledu. Vše na sebe musí navazovat a musí být dodržena zásada snadnosti číslo IV. Tedy snadnější napřed.

Zásada VIII. – Všecko v ustavičném spojení

Učení v konečné podobě má vytvářet jednu velkou encyklopedii, ve které vše bude propojeno a upevněno především rozumovými důvody. „*Rozumovými důvody všecko upevňovat znamená učit všemu skrze podávání příčin. Vědět totiž znamená znáti věc v příčinné souvislosti.*“⁵²

Zásada IX. – Všecko v stálé úměrnosti vnitřních částí k vnějším

„*Příroda zachovává úměrnost mezi kořenem a větvemi, přihlížejíc přitom ke kolikosti i jakosti. Neboť jak se rozkládá kořen pod zemí, silněji nebo slaběji, tak se rozkládají nad zemí větve, ani více, ani méně. A tak to musí býti, poněvadž kdyby rostl strom pouze do výšky, nemohl by se udržet, neboť se drží kořeny. Kdyby však rostl jen dolů, bylo by to bez užitku, neboť větve nesou ovoce, ne kořen. Mají – li se vnitřní části dobře, i vnější jsou v dobrém stavu.*“⁵³

Vše, co se naučíme, bychom si neměli nechávat jenom pro sebe. To, co umíme či čemu rozumíme, bychom měli předávat dál a rozšiřovat obzory poznání i ostatním kolem nás. Je sobecké takto nečinit. Neměli bychom dopouštět, aby vědění přišlo na zmar.

Zásada X. – Všecko stálým cvikem

Nikdy nic nelze do naší paměti uložit pouhým jedním přečtením či vyzkoušením. Vše se musí opakovat a cvičit. Čím více opakujeme, tím více se věci v naší paměti upevňují. Komenský pro tuto zásadu má i velmi krásnou aplikaci do výuky, která jistě bude pro obě strany výhodná. Vše se odvíjí od tvrzení, že nejlépe se učíme, když učíme jiné. Základní postup by byl tedy takový: Učitel vyloží nové učivo a nechá žáky se navzájem učit. Dle potřeby opravuje nepřesnosti v jejich interpretaci učiva a samozřejmě v případech nepochopení znova dovysvětlí nejasnosti. Následuje prezentace učiva jedním či více žáky před zbytkem třídy. Takto učitel může zjišťovat, do jaké míry bylo učivo žáky pochopeno a dát jim zpětnou vazbu. Ta se může dostat i od spolužáků. Žáci také nové informace uslyší několikrát a lépe si je zafixují. Tento způsob procvičování může také zlepšit vztah žáka k učiteli. Žák si uvědomí, jak nelehká je profese učitele a vytvoří si k němu větší respekt.⁵⁴

---

⁵² KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 133

⁵³ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 134

⁵⁴ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 126–137

2.2.1 Vyučovací zásady z pohledu moderní pedagogiky

Jedním z modernějších autorů, který se v 80. letech zabýval didaktikou a zásadami výuky byl prof. PaedDr. Lubomír Mojžíšek, DrSc. (dále jen „Mojžíšek“). V jeho myšlenkách můžeme nalézt podobnosti s Komenského myšlenkami a základy vyučovacího procesu. Jednou z takových podobností je kladení důrazu na cíle výuky a jejich propojení s obsahem učiva. Stejně tak viděl nesmyslnost i v jednostrannosti vyučování, které je zaměřeno pouze na znalosti. Obsah výuky by dle něj měl být zaměřen samozřejmě i na výchovu celého budoucího občana.⁵⁵ J. A. Komenský při vytváření svých zásad čerpal hlavně z přírody, jejich zákonů, přirozenosti vývoje a procesů v ní probíhajících. Stejný důraz ve své didaktice kladl na poznání a rozvíjení kladného vztahu k přírodě i Mojžíšek. Znalosti o přírodě neviděl pouze v teoretické rovině, ale i v té praktické. Každý z nás by měl umět pracovat a správně se chovat ke všemu živému kolem nás. Vzhledem k rozdílným dobám, ve kterých se oba dva pánové zabývali didaktikou, je jasné, že se mezi nimi budou objevovat rozdíly, zvláště pak ve specifikaci zaměření didaktiky. Každá doba je jiná a má svoje vzdělávací specifika. Nejenže by měl být zájem ve vyučování zaměřen na přírodu, její poznání a využití, ale vzhledem k moderní technické společnosti je nutná i technologicky zaměřená výuka a výchova. Už od mládí bychom si měli vytvářet citlivý vztah k moderním technologiím a různým přístrojům či strojům. Bezpochyby musíme znát jak teoretický základ, tak i praktické využití.

V samotném procesu výuky se Mojžíšek snaží vymezit moderní didaktiku od jejich předchůdců a z každé vzniklé didaktické teorie vzít a uplatnit to nejlepší. Konkrétně od J. A. Komenského se snaží trochu ustoupit nadměrnému využívání smyslů ve výuce. Komenského přístup je označován tedy za senzualistický, kdy dle smyslových vjemů se utváří nové názory a obzory. Mojžíšek samozřejmě chápe, že smyslové vjemy jsou velmi důležité při výuce, ale nelze pouze na nich vystavět celou výuku. Stejným způsobem přistupuje Mojžíšek i k pragmatickému pojetí výuky Johna Deweyho. Nezavrhne praktickou výuku a už vůbec ne její důležitost a význam. Jen opět poukazuje na nemožnost kvalitního učení pouze praktickou naukou.⁵⁶ Dle Mojžíška by se ve výuce mělo uplatňovat toto: „*Komponenty názor-myšlení –*

---

⁵⁵ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika, Teorie vzdělání a vyučování*, 1. vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 21

⁵⁶ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika, Teorie vzdělání a vyučování*, 1. vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 21–22

praxe by měly být uplatňovány ve vyučovacím procesu a také v hodinách vyučování, aby se zabránilo verbalismu, nežádoucím senzualismu nebo hrubému prakticismu. ⁵⁷

Z dnešního pohledu jsou vyučovací zásady Mojžíškem definovány takto:

„Vyučovací zásada neboli vyučovací princip je obecně platná téze, pravidlo, didaktický požadavek, který má učitel respektovat, chce –li, aby jeho práce ve vyučování byla úspěšná. Vznikly přirozeným zobecněním staletých didaktických zkušeností, jsou ověřeny obrovskou praxí v terénu školy a výchovy vůbec. ⁵⁸

Z historického úhlu pohledu rozlišujeme zásady klasické a moderní. Za klasické se považují zásady vytvořené Janem Amosem Komenským. Podstata moderních zásad je popsána v definici uvedené výše.⁵⁹ Mezi moderní zásady Mojžíšek řadí:

„1. Zásadu přirozenosti vyučování

2. Zásada výchovnosti vyučování a zásada ideovosti

3. Zásada aktivity a uvědomělosti

4. Zásada vědeckosti

5. Zásada soustavnosti a postupnosti

6. Zásada názornosti

7. Zásada trvalosti

8. Zásada přístupnosti vyučování

9. Zásada individuálního přístupu

10. Zásada spojení teorie s praxí

11. Zásada zpětné vazby ⁶⁰

---

⁵⁷ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika, Teorie vzdělání a vyučování*, 1. vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 24

⁵⁸ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*, 1. vyd., Praha: SPN, 1979, s. 29

⁵⁹ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*, 1. vyd., Praha: SPN, 1979, s. 29

⁶⁰ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*, 1. vyd., Praha: SPN, 1979, s. 29–40

Sedm z jedenácti zmíněných zásad vychází z klasických zásad Komenského. Jedná se o zásady číslo 1, 3, 5, 6, 7, 8 a 10. Tyto zásady jsou přímo inspirovány těmi, které vytvořil J. A. Komenský ve Velké Didaktice a spojují zásady důkladnosti, snadnosti i zásady z všeobecných požadavků na výuku. *Látka se činní chtivou formou* či *Všecko stálým cvikem*, jsou principy, které spadají pod Mojžíškovu zásadu aktivity a uvědomělosti. Zásada číslo 5 v sobě například zahrnuje všechny tyto zásady J. A. Komenského: *Látka před formou, Napřed vnitřek; Napřed všeobecně; Všecko postupně, nic skokem; Všecko se děje rozstríděně, ne zmateně; Všecko z patřičných začátků* a další. Kořeny zásad trvalosti můžeme najít ve Velké didaktice prakticky v celém oddílu, který je věnován důkladnosti při výuce a učení se. Konkrétně například v zásadě *Pevné třeba zakládati pevně. Princip spojení teorie s praxí* a zásada *IX. Všecko k patřičnému upotřebení*, patřící do zásad snadnosti při vyučování, jsou prakticky totožné ve svém obsahu, liší se pouze nepatrně ve svém názvu. Záměrně jsem vynechala srovnání *Zásady přirozenosti vyučování; Zásadu názornosti a Zásadu přístupnosti vyučování*. K těmto zásadám můžeme samozřejmě najít paralely v těch vytvořených J. A. Komenským. Ale vzhledem k tomu, že o těchto zásadách nepřímě hovoří v celé své knize a prakticky se jimi již od začátku Velké didaktiky řídí, je vhodné zmínit zvlášť od ostatních. O přístupnosti se J. A. Komenský ve Velké didaktice zmiňuje již v první kapitole a tuto nutnost připomíná vždy, kdy je to vhodné. Názornost je na každé stránce Velké didaktiky. Každou zásadu a své tvrzení J. A. Komenský demonstruje na konkrétních příkladech a přirovnává, pro lepší pochopení, k dějům kolem nás, převážně těm přírodním. A konečně zásada přirozenosti. Tato zásada se aspoň trochu obsažena v každé zásadě, kterou J. A. Komenský vytvořil. Jde asi o nejvýznamnější zásadu vůbec. Kdyby vyučování bylo čistě umělého charakteru, bylo by bezpředmětné *k morálním vztahům na pracovišti, v rodině atd. Ideové přístupy mají pronikat učitelovým výkladem přirozeně, bez projevů formalismu, jako integrovaná část výkladu.*⁶¹

Ve výňatku z druhé zásady je velmi patrný ideologický nádech tehdejší doby. Ideologické myšlenky a přístupy tedy měly provázet celou výuku.

Zásady vědeckosti, individuálního přístupu a zpětné vazby nejsou jinak výrazněji ve Velké didaktice specifikovány. Spíše jejich fragmenty můžeme najít v některých zásadách, ale nikdy nejsou postaveny v čele celého principu.

---

⁶¹ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*, 1. vyd., Praha: SPN, 1979, s. 31

Opravdu moderním autorkou, která se ve své knize *Didaktika pro vysokoškolské učitele* také zabývá didaktickými zásadami, je doc. PhDr. Libuše Podlahová, Dr. (dále jen „Podlahová“). Mimo zásad se také v této knize věnuje historii didaktiky, jako vědy, kde samozřejmě není opomenut ani J. A. Komenský. Dále jsou zde kapitoly vztahující se k cílům výuky a vzdělávání. Rozpracovány jsou i výukové metody vhodné pro výuku.⁶²

„Zásad Podlahová definuje celkem devět:

1. *Zásada komplexního rozvoje osobnosti studenta*

2. *Zásada vědeckosti*

3. *Zásada individuálního přístupu*

4. *Zásada spojení teorie s praxí*

5. *Zásada uvědomělosti a aktivity*

6. *Zásada názornosti*

7. *Zásada přiměřenosti*

8. *Zásada soustavnosti*

9. *Zásada trvalosti*⁶³

Některé moderní zásady, které zmiňuje Mojžíšek, jsou velmi ovlivněny dobou, kdy byly sepsány. Pohybujeme se v 80. letech 20. století, jedná se tedy o vliv socialistické pedagogiky. Nejjasnějším příkladem je zásada číslo 2 *Výchovnosti vyučování a zásada ideovosti*. Jedná se o princip ve výuce, který byl uplatňován již ve zmíněné socialistické pedagogice.⁶⁴

„*Vychováváme k socialistickým morálním postojům, ke kázni, k socialistickému uvědomění, k vědeckému světovému názoru, k internacionalismu, k čestnosti, k úctě k pracujícím,*

---

⁶² PODLAHOVÁ, L.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele: vybrané kapitoly*, vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika, s. 5–7

⁶³ PODLAHOVÁ, L.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele: vybrané kapitoly*, vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika, s. 6

⁶⁴ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*, 1. vyd., Praha: SPN, 1979, s. 31

Jak vidíme na výčtu zásad podle Podlahové, jsou, až na výjimky, prakticky totožné. Mezi zmíněné výjimky můžeme zařadit odlišnosti v chybějících zásadách od Mojžíška, a to zásadu zpětné vazby, výchovnosti vyučování a zásadu ideovosti a přístupnosti vyučování. Je zcela logické, že zásada o ideovosti chybí. V případě zásady zpětné vazby můžeme říci, že je v tomto případě zahrnuta do zásady trvalosti.⁶⁵ Jako novou se nám může zdát zásada komplexního rozvoje osobnosti studenta. Jedná se o respektování skutečností týkajících se žáka, jako jsou kognitivní, afektivní a psychomotorické stránky osobnosti.⁶⁶ Obsah této zásady je z části podobný přístupnosti od Mojžíška. Zahrnuje v sobě zmíněné stránky osobnosti žáka, ale především se zaměřuje na přiměřenou obtížnost výuky a učení a nezajímá se moc o rozvoj zmíněných oblastí.⁶⁷

Z výše uvedených příkladů je jasné, že J. A. Komenský ve své Velké didaktice položil základy didaktických zásad. Většina z nich se udržela až do dnes. To jen dokazuje tvrzení, jak moc byl ve své práci a myšlenkách J. A. Komenský nadčasový. Dnes se práce, kterou vytvořil, řadí do obecné pedagogiky.

---

⁶⁵ PODLAHOVÁ, L.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele: vybrané kapitoly*, vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika, s. 85

⁶⁶ PODLAHOVÁ, L.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele: vybrané kapitoly*, vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika, s. 78

⁶⁷ MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*, 1. vyd., Praha: SPN, 1979, s. 38

3 Obraz ideální školy ve Velké didaktice

3.1 Čtyřdílná škola

„Čtyři druhy škol je možno dobře srovnat se čtyřmi dobami ročními. Škola mateřská je jako příjemné jaro, ozdobené vyrážejícími bylinami a květinami různé vůně. Škola obecná představuje léto, které ukazuje plné klasy s některými dříve dospívajícími plody. Gymnasium se rovná podzimu, který sbírá plné plody polí, zahrad a vinic a ukládá je v sýpkách ducha. Akademie konečně ať je obrazem zimy, která připravuje sebrané plody k rozmanitému užití, aby bylo z čeho žít v celém ostatním průběhu života.“⁶⁸

Jak již víme, výuka dětí má začínat od raného dětství. Komenský etapy lidského učení rozdělil do čtyř fází po šesti letech. První fáze nese název dětství, které se uskutečňuje do šesti let dítěte. Na ni navazuje šestileté období chlapectví. Do osmnácti let se děti nachází ve fázi jinošství a posledních šest let se jedná o mládí. Každý z těchto vývojových stupňů lze přirovnat k jedné fázi školskému vzdělávání. Ve všech čtyřech etapách by se mělo vyučovat podobné, avšak odstupňované podle věku, schopností dětí a jinými metodami.⁶⁹

1. Idea školy mateřské

Fáze dětství je totožná s první etapou školní docházky, a to školou mateřskou. Zde by mělo jít především o cvičení vnějších smyslů. Například rozeznávání a manipulace s různými předměty. V tomto stádiu vývoje je podstatné především položit základy všemu, co by měly děti v budoucnu ovládat. Ať se to může zdát neuvěřitelné, tak již do šesti let věku dětí pěstujeme předpoklady pro základy věd, jako jsou: metafyzika, fyzika, optika, astronomie, zeměpis, chronologie, dějepis, aritmetika, geometrie, statistika, dialektika, mluvnice, řečnictví, politika, hospodářství, či mechanické práce, hudba a nepochybně i základy mravního chování. Jak je možné, že všem těmto oblastem se děti učí již tak v brzkém věku? Vysvětlení je prosté. Vezměme si například fyziku. Do konce první etapy, dětství, se dítě naučí rozeznávat všechny přírodní živly, různé druhy materiálů, u některých i jejich využití, základní poznatky o nich, rozdíly mezi nimi a základní manipulaci. Během poznávání se pokládají základy pro fyziku i další přírodní vědy, jako například biologie a chemie. Na tyto základní vědomosti se navážou další v následujících stupních školy. Ve všech

---

⁶⁸ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 215

⁶⁹ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 213

jmenovaných oborech by se měly zapouštět prvotní kořeny vědění, aby dále bylo co rozvíjet a nic nemuselo být dohánět v pozdějším věku.⁷⁰

2. Idea školy obecné

Během šesti let strávených ve škole obecné by se mělo zejména věnovat tomu, co se upotřebí během celého života.⁷¹

„a) hbitě čísti v jazyce mateřském, tištěné i psané;

b) psáti nejdříve čitelné, pak rychle a konečně správně podle pravidel mluvnice jazyka mateřského;

c) počítat písemně i počítadle podle potřeby;

d) měřit správně jakýmkoli způsobem délky, šířky, vzdálenosti atd.;

e) zpívat obvyklé nápěvy a schopnější žáci také počátky figurální hudby;

f) učit se nazpaměť většinu žalmů a svatých písní, kterých se užívá v církvích každého místa;

g) až znají mimo katechismus vypravování a hlavní výroky celého Písma svatého tak, aby je mohli říkat zpaměti;

h) nauku o mravech, shrnout v pravidla a objasněnou příklady podle chápavosti věku, ať znají, jí rozumějí a začínají ji provádět skutkem;

i) ať zvědí o stavu hospodářském a občanském tolik, kolik by stačilo k porozumění toho, co vidí denně se dítí doma i v obci;

j) mají znáti hlavní rysy historie, jak byl svět stvořen, zkažen, obnoven a až dosud řízen božskou moudrostí;

k) z popisu světa ať se učí hlavním věcem, o klenbě nebeské, o kulatosti země visící uprostřed⁷², o oceánech, jak vše obtéká, jak moře a řeky se rozličně zatáčejí, o větších částech světa a hlavních královstvích evropských, zvláště však ať poznávají města, hory, řeky a všeliké jiné pamětihodnosti své vlasti;

---

⁷⁰ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 215–218

⁷¹ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 223

⁷² Komenský neuznával tehdy novou teorii o oběhu Země kolem Slunce, ale považoval Zemi za střed vesmíru.

l) konečně ať poznají hlavní věci o řemeslech, všechno zcela obecně, buď jen za tím účelem, aby neukazovali hrubou neznalost toho, co se děje v životě lidském nebo také aby se později snáze ukázalo, k čemu každého pudí přirozená náklonost. ⁷³

Jak již víme, tak v tomto školském období by měli být vzdělávání všichni bez ohledu na pohlaví či původ. To, k čemu by měla výuka směřovat, je již zmíněno výše. Značný význam Komenský přikládá také jazyku, kterým vše výše zmíněno bude žákům předáváno. Zde obhajuje svůj názor vzdělávání nejprve v mateřském jazyce. Staví ho do rozporu s názorem kazatele z Herbornu, Viléma Zeppera, jež zastával tvrzení, že pokud je již ve městě škola latinská, tak je zbytečné zakládat školy obecné. A všeobecně je lepší posílat nadané hochy rovnou do školy latinské, kde se také jistě naučí mateřskému jazyku. Dívky a chlapci určení pro řemeslo se mají vzdělávat ve školách obecných. Jak ale v šesti letech dítěte můžeme vědět, zda se hodí pro řemeslo či pro akademickou dráhu? Tato otázka je jeden z protiargumentů Komenského vůči vzdělávání v latinských školách už od mládí. Dále poukazuje na to, že děti se mají ve škole naučit také skromnosti, svornosti a vzájemné úctě a toho lze jen těžko docílit, pokud hned v dětství vymezíme skupiny, které s sebou navzájem mohou pohrdat již ve velmi mladém věku. A učit někoho cizímu jazyku před ovládnutím toho mateřského je jako učit dítě běhat před tím, než se naučí chodit. ⁷⁴ Pokud bychom opravdu chtěli latině vzdělávat žáky již v obecné škole, ideální by byl začátek kolem desátého až třináctého roku života, tedy chvíli před přechodem na školu latinskou. ⁷⁵

Éra školy obecné trvá tedy šest let a každý rok by měl představovat jednu třídu. Ideálně by třídy měli být odděleny jak věkově, prostorově, tak i učebnicově. Pro každý ročník vytvořená speciální učebnice psaná v mateřském jazyce bez latinských či řeckých slov a odpovídající věku a stupni úrovně vzdělání charakteristické pro danou věkovou skupinu. Na této úrovni vzdělávání by se celá výuka měla shrnout do čtyř hodin denně. Dvě dopoledne a dvě odpoledne, aby byl zbylý čas vyžit k samostudiu, práci doma či jiné činnosti. ⁷⁶

3. Nástin školy latinské

Škola obecná i škola latinská jsou rozděleny do šesti úrovní, a to: gramatiky, fyziky, matematiky, etiky, dialektiky a rétoriky. I když pojmenování jednotlivých tříd napovídá, že se každý ročník věnuje pouze jednomu z oborů, není to tomu tak. Každý stupeň se věnuje všem

---

⁷³ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 223–224

⁷⁴ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 222

⁷⁵ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 228

⁷⁶ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 224–227

vědám bez výjimky, pouze jedna je vždy v popředí před ostatními. Zprvu se může zdát, že pořadí vedoucích předmětů v každém ročníku je poněkud nesmyslné. Komenský si však pořadí všech předmětů velmi dobře promyslel a má k němu jasné zdůvodnění. První nejasnost se může vyskytnout u pořadí a vzdálenosti mezi obory: gramatika, dialektika a rétorika. Tyto oblasti vědy přece spolu úzce souvisejí. Komenský zvolené pořadí zdůvodňuje tak, že prvotně se musí výuka věnovat základům gramatiky. To je logické. I přes zvládnutou gramatiku není člověk schopen dobře argumentovat a řečnit bez pevného teoretického a vědeckého základu, který nám poskytnou právě obory vložené mezi gramatiku a dialektiku s rétorikou. Stejně tak může působit i postavení matematiky a fyziky. Již z dříve zmíněných zásad a kapitoly o škole mateřské a škole obecné víme, že se má nejdříve vycházet ze smyslových vjemů. Tato myšlenka udává i pořadí v postavení fyziky a matematiky. Fyzika je pro člověka věda založená na smyslových vjemech více než matematika. Tím by měla být pro nás názornější, bližší a pochopitelnější. Vyučování v každé ze zmíněných tříd má být opět rozděleno do dvou hodin dopoledních a dvou odpoledních. První dvě hodiny mají být zaměřeny na tu vědu, která dává jméno celé třídě. Odpolední hodiny odpovídají požadavkům obsahu aktuální probírané učební látky třídy.⁷⁷

4. O akademii

Na akademii by měli jít pouze vybraní studenti, ti kteří mají přirozené nadání a touhu po vědě. O tom, kdo půjde na akademii a pro koho je potřeba najít jinou životní dráhu, by mělo být rozhodnuto ve veřejné zkoušce, kterou uspořádají správcové škol. Studium na akademii je dovršení a doplnění všech věd. U každého jedince s přirozeným nadáním pro studium se časem ukáže, jakým směrem ukazuje jeho nadání, zda na cestu lékaře, fyzika, řečníka či právníka. Teoretická výuka by se měla uskutečňovat ve formě veřejných přednášek. Co se týká praktických cvičení, vidí Komenský velký potenciál ve společném bádání studentů. Ke kvalitnímu akademickému vzdělání samozřejmě patří i vzdělání profesori. Ty by měli být vzdělání a znalý všech ve všech vědách, uměních a jazycích. Jejich hlavní předností by měla být schopnost veškeré svoje znalosti správně předat studentům a také z nich vybírat ty podstatné.⁷⁸

---

⁷⁷ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 229–234

⁷⁸ KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*, 3. vyd., Brno: Komenium, 1948, s. 234–237

3.2 Dnešní podoba školství

V dnešní podobě školství hrají velkou úlohu zákony, které upřesňují školskou strukturu a školská organizační schémata.

„Vzdělávací soustavu tvoří školy a školská zařízení.⁷⁹ Druhy škol jsou mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem typy škol podle jejich zaměření pro účely jejich označování.“⁸⁰

Zde je uvedena citace ze školského zákona č. 561/2004 Sb., kde je přesně stanoveno vymezení všech školských institucí. Je patrné, že ve výčtu školských institucí chybí vysoké školy. Ty mají svůj vlastní zákon, a to zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. Když jsme k výčtu prvního zákona doplnili i zákon o vysokých školách, nemůžeme si nevšimnout, dá se říci, jistých podobností mezi dnešním systémem škol a tehdejším v podání Komenského.

„Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen "ministerstvo") zpracovává Národní program vzdělávání, projednává jej s vybranými odborníky z vědy a praxe, s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji a předkládá jej vládě k projednání. Vláda předkládá Národní program vzdělávání Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ke schválení. Národní program vzdělávání rozpracovává cíle vzdělávání stanovené tímto zákonem a vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, obsahy vzdělávání a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů. Národní program vzdělávání ministerstvo zveřejňuje vždy způsobem umožňujícím dálkový přístup.“⁸¹

Kromě zákonů existují také kurikulární dokumenty⁸², které upravují samotný vzdělávací obsah na školách. Kromě výše uvedeného Národního programu vzdělávání existují také další

---

⁷⁹ § 7 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

⁸⁰ § 7 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

⁸¹ § 3 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

⁸² kurikulární = dokument zahrnující uspořádané prvky vzdělávací a výchovné, které vedou ke zdokonalení člověka

kurikulární dokumenty upravující vzdělávání. Ty jsou vytvořené pro všechny školy a školská zařízení obsažená v § 7 odst. 3 školského zákona. Jedním z dalších kurikulárních dokumentů je tzv. Bílá kniha (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice), která byla vydána v roce 2001.⁸³ Dalším stěžejním kurikulárním dokumentem je Rámcový vzdělávací program (dále jen „RVP“). RVP vymezuje obecné rámce vzdělávání na státní úrovni. Tato úroveň je pro všechny školské instituce shodná. V RVP jsou definovány všechny oblasti vzdělávání, které se mají v rámci základního vzdělávání uskutečnit.⁸⁴

„Vzdělávací oblasti:

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk, a literatura, Cizí jazyk, Další jazyky)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)*⁸⁵

V závorkách za vzdělávacími oblastmi jsou tzv. vzdělávací obory. Vzdělávací obory jsou tvořeny učivem a očekávanými výstupy, což jsou znalosti, dovednosti a postoje využitelné v praktickém životě, které by si v průběhu výuky měl žák osvojit.⁸⁶

Když se podíváme na seznam vzdělávacích oblastí, můžeme vidět i vědy, které by se měly podle J. A. Komenského ve školách vyučovat. Například matematika, fyzika, mateřský i cizí jazyk. Na první pohled se může zdát, že některé z oblastí věd chybí. Ty jsou však zakomponovány v jednotlivých vzdělávacích oblastech, lépe řečeno ve vzdělávacích oborech. Jedná se například o etiku, zahrnující i mravnost a morálku, a rétoriku. Učení etické je obsaženo ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství spadajícím do vzdělávací oblasti Člověk a společnost. V rámci vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Výchova k občanství

---

⁸³Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: Národní program rozvoje vzdělávání, Bílá kniha, Praha, 2001, dostupná na:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol> [cit. 21. 2. 2017]

⁸⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 5

⁸⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 14

⁸⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 14

nese jeden z bodů název Zásady lidského soužití. Ten v sobě zahrnuje témata, jako jsou: morálka a mravnost a pravidla chování.⁸⁷ Zmínku o výuce etiky můžeme najít také v jednom z průřezových témat⁸⁸ s názvem Osobnostní a sociální výchova. Do tohoto průřezového tématu je integrováno učivo o etice takto:⁸⁹

„Hodnoty, postoje, praktická etika – analýzy vlastních i cizích postojů a hodnot a jejich projevů v chování lidí; vytváření povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování atd.; pomáhající a prosociální chování (člověk neočekává protislužbu); dovednosti rozhodování v eticky problematických situacích všedního dne.“⁹⁰

Déle zmíněnou rétoriku můžeme v RVP najít ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Míra jazykové vyspělosti člověka patří k vypovídajícím znakům o jeho vzdělanosti. Cílem jazykové výuky je především rozvoj komunikačních kompetencí žáka. Žáci se mají naučit vhodně, jasně a spisovně se vyjadřovat.⁹¹

Výše zmíněné dokumenty se pohybují na státní úrovni. Ve školství také existují dokumenty na školní úrovni. Nejzásadnějším z nich je zřejmě Školní vzdělávací program (dále jen „ŠVP“). ŠVP vychází z obsahu RVP. Jedná se o dokument, který si vytváří každá škola sama a podle něhož se uskutečňuje vzdělávání na dané škole.⁹²

J. A. Komenský ve Velké didaktice často hovoří o důležitosti vytyčení cílů ve výuce. I v dnešní didaktice se s vzdělávacími cíli často setkáváme. Jsou dokonce i sepsány v kurikulárních dokumentech, jako jsou například RVP či ŠVP. V RVP jsou definovány obecné cíle vzdělávání a jsou ustanoveny takto:

- „umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení;
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů;
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci;
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých;
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti;

---

⁸⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 58

⁸⁸ Průřezové téma = témata zabývající se aktuálními problémy společnosti, která musí být integrována do výuky

⁸⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 126

⁹⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 128

⁹¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 16

⁹² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, VÚP, 2016, s. 5

- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě;
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný;
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi;
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci. ⁹³

V ŠVP jsou již definovány cíle ke konkrétnímu učivo a škola si je vytváří sama.

Dnešní školský systém a ten čtyřdílný vytvořený Komenským jsou ve své základní podstatě stejné. Nepochybně však najdeme mezi těmito systémy odlišnosti, nejen v názvu vzdělávacího stupně, Když je budeme chtít zhodnotit od nejnižšího stupně, tak název instituce zůstává stejný. Mateřská škola. Rozdílem mezi pojetím Komenského a dnešní mateřskou školou bude zřejmě ten, že Komenský především považoval, vzhledem k době, kdy žil, za školu mateřskou převážně rodinu a její nejbližší okolí. Dnes jde o instituci, do které dítě může docházet již od dvou let věku. Je však všeobecně známo, že tato docházka není povinná a záleží pouze na rodičích, zda své dítě do mateřské školy dají či ne. Povinný bude pouze rok před nástupem do základní školy, který je stanovený novelou školského zákona s účinností od 1. září 2017.

„Zákonný zástupce dítěte je povinen přihlásit dítě k zápisu k předškolnímu vzdělávání (§ 34 odst. 2) v kalendářním roce, ve kterém začíná povinnost předškolního vzdělávání dítěte. Dítě, pro které je předškolní vzdělávání povinné, se vzdělává v mateřské škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu, v němž má dítě místo trvalého pobytu, v případě cizince místo pobytu (dále jen „spádová mateřská škola“), pokud zákonný zástupce nezvolí pro dítě jinou mateřskou školu nebo jiný způsob povinného předškolního vzdělávání podle odstavce 5. Je-li dítě přijato do jiné než spádové mateřské školy, oznámí ředitel této školy tuto skutečnost bez zbytečného odkladu řediteli spádové mateřské školy.“⁹⁴

⁹³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, Praha, VÚP, 2016, s. 8–9

⁹⁴ § 34 a odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb. zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

Dalším stupněm je základní škola. Ve Velké didaktice označena jako škola obecná. Dnes jsou oblasti vzdělávání dány ze zákona a v obecných rysech pro všechny stejné. Jak již bylo zmíněno výše o RVP.

Škola latinská odpovídá dnešním středním školám a gymnáziím. Pro ty jsou stejně jako pro školy základní a mateřské vytvořeny RVP. Vzhledem k rozmanitosti škol na této úrovni vzdělávání je pro každý specifický obor vytvořeno originální RVP. Jako příklad můžeme uvést několik typů RVP: pro gymnaziální vzdělávání, pro gymnaziální vzdělávání se sportovní přípravou⁹⁵ a pro střední odborné vzdělávání.⁹⁶

Na úrovni Komenského akademie jsou dnešní vysoké školy. Ty se řídí podle vlastního zákona o vysokých školách.

„Vysoké školy jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti tím, že:

a) uchovávají a rozhojňují dosažené poznání a podle svého typu a zaměření pěstují činnost vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost,

b) umožňují v souladu s demokratickými principy přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti,

c) poskytují další formy vzdělávání a umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury a podílejí se tak na celoživotním vzdělávání,

d) hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní,

e) přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou,

---

⁹⁵ Rámcové vzdělávací programy dostupné na:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy> [cit. 22. 2. 2017]

⁹⁶Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání, Praha, VÚP, 2017 dostupný na: <http://www.nuv.cz/t/rvp-os> [cit. 22. 2. 2017]

*f) rozvíjejí mezinárodní, a zvláště evropskou spolupráci jako podstatný rozměr svých činností, podporují společné projekty s obdobnými institucemi v zahraničí, vzájemné uznávání studia a diplomů, výměnu akademických pracovníků a studentů.*⁹⁷

Když se podíváme na to, jak je dnešní podstata vysoké školy ukotvená v zákoně, je na první pohled jasné, že již Komenský tyto zásady vystihnul a ty přetrvaly dodnes. Za rozdíl můžeme označit způsob přijímání studentů na vysoké školy. Komenský doporučoval veřejnou zkoušku, jakožto způsob výběru budoucích univerzitních studentů váženou komisí. Dnes již si o přijímání studentů rozhodují vysoké školy samy. Opět je tento proces zohledněn v zákoně o vysokých školách, a to konkrétně v § 48 - § 50 o přijímání ke studiu, které definují podmínky přijímacího řízení.⁹⁸

---

⁹⁷ § 1 zákona č. 111/1998 Sb. zákon o vysokých školách, ve znění k 22. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 22. 2. 2017]

⁹⁸ zákon č. 561/2004 Sb. zákon o vysokých školách (část pátá, studium na vysokých školách, přijímání ke studiu), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

4 O výchově

4.1 Výchova ve Velké Didaktice

V teoriích o mravnosti a mravní výchově člověka se J. A. Komenský inspiroval citátem známého filozofa Cicerona.⁹⁹ „*Našemu duchu jsou vrozena semena ctnosti; kdyby měla vzrůstati, příroda sama dovedla by nás k blaženému životu. Nyní však, jakmile jsme narozeni a pozdviženi, nepřetržitě dlíme ve všeliké zvrácenosti, tak že se zdá, jako bychom skoro s mlékem mateřským sáli chybování.*“¹⁰⁰ I Komenský se domníval, že již od narození si s sebou neseme semena vědění, mravnosti a zbožnosti, které jsou nám dána naší přirozeností. Avšak jsou to vlastnosti od přírody dané, jejich sílu musíme rozvíjet sami a také za pomoci vzdělávací instituce.¹⁰¹ Je tedy třeba přesně stanovit, jak vštěpování mravnosti zavést do škol, aby byly již zmíněnými dílnami lidskosti. Vzdělávání v oblasti mravů je odlišné od předávání znalostí. Pro vzdělávání mravů Komenský stanovil šestnáct pravidel.

I. Již od mládí se mají dětem vštěpovat všechny ctnosti, aniž by byla nějaká vynechaná. Pokud tomu tak nebude, může vzniknout v mravní výchově mezera, která se bude později těžko zacelovat.

II. Mezi stěžejní ctnosti zařadil: moudrost, umírněnost, statečnost a spravedlnost.

III. Hlavním cílem při vyučování moudrosti je porozumění pravým rozdílům mezi věcmi a mezi cenami věcí. Pravou moudrostí, podle J. A. Komenského, tedy oplývá ten, jehož úsudek není pokřivený a dokáže posoudit věc takovou, jaká doopravdy je. Podstatné je, abychom se v životě nehonili za zdánlivě cennými věcmi, které ve skutečnosti jsou bezcenné. Ať si každý již od dětství zvyká na pravdivá a nezkreslená fakta o věcech, aby správné mínění mohlo během dospívání růst společně s člověkem.

IV. *Všeho moc škodí.* I takto by se dala nazvat další z ctností mravnosti, a to umírněnost. Od mládí se každý musí naučit umírněnosti, jak v jídle, pití, spánku, bdění, práci a hře či řeči a mlčení. Aby ani u jednoho nemohlo dojít k přesycení a zošklivění.

V. Statečnost v mravnostní výchově Komenského má jiný význam, než většinu lidí zprvu napadne. Jedná se spíše o upevňování své vlastní vůle a vnitřního ovládnání, kdy se jej učí

---

⁹⁹KOMENSKÝ, J. A.: Didaktika velká, 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského, 1930. Knihovna pedagogických klasiků, s. 65

¹⁰⁰CICERO, M. T.: *Tuskulské hovory: Coto Starší o stáří; Laelius o přátelství.* Praha: Svoboda, 1976, s. 120

¹⁰¹KOMENSKÝ, J. A.: Didaktika velká, 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského, 1930. Knihovna pedagogických klasiků, s. 72

přemáháním sebe samotného. Nejprve je důležité ovládnout své vnitřní choutky a nutkání a udržet v přijatelných mezích svoji netrpělivost, odpor či hněv. Všechno se má konat s rozumem a rozvahou, jelikož je člověk tvor rozumný. Výstupem učení statečnosti by měl být člověk, který je pánem svého jednání, protože postavit se sám sobě, bývá leckdy daleko těžší, než se postavit svému úhlavnímu nepříteli.

VI. Poslední stěžejní ctností je spravedlnost. Té se člověk naučí tehdy, nebude-li nikomu ubližovat, bude-li se vyhýbat lžím a ke každému se bude chovat slušně a dávat mu to, co mu patří.

VII. Druhy statečnosti: ušlechtilá otevřenost a vytrvalost v práci, které jsou mládeži potřebné. Tyto druhy statečnosti jsou potřebné k životu ve společnosti. Pomáhají ke zlepšení pohledu na společnost a různé odvětví čestných prací. Ctnosti se rozvíjejí a pěstují činy, a ne pouze řečmi.

VIII. Ušlechtilé otevřenosti se nejlépe učí skrze jednání s čestnými lidmi. Pokud z obecného vzdělávání mají vycházet lidé ušlechtilí a otevření je potřeba sepsat jednotná pravidla pro všechny školy a ty pak budou uskutečňovány v rovině teoretické, a především v té praktické.

IX. Vytrvalosti v práci se lze naučit při jakékoliv činnosti. Nezáleží na jejím účelu, ale na tom, že člověk vůbec něco koná a také to dokončí. Ať už se jedná o činnost vážnou či hravou.

X. Každý se narodíme pouze sám pro sebe, ale i pro naše bližní a celé lidské pokolení. Toto si musí každý uvědomovat, jinak hrozí onemocnění sebeláskou a sebe zahleděním. Je nutné od dětství vštěpovat ochotu pomoci jiným. Tak jediné bude docíleno harmonie ve světě soukromém i veřejném.

XI. Již ze zmíněných pravidel je patrné, od kdy je nevhodnější začít s mravní výchovou. Samozřejmě již od útlého věku, ještě dříve, než by se dítě mohlo učit nectnostem.

XII. Ctnostem se nejlépe učí neustálým čestným jednáním. Jelikož se nejdříve učíme teoretické základy a poté je zdokonalujeme neustálým praktickým cvičením.

XIII. Mravním základům života by se mělo učit od našich rodičů, pěstounů, učitelů a i spolužáků. Děti se nejprve vše učí nápodobou a vše, co vidí kolem sebe, opakují a zkoušejí. A je jedno, zda je to dobré nebo ne. Zmíněné osoby by tedy měly být vzory početnosti pro své okolí.

XIV. Nejenže je nutné sepsat pravidla pro jednání s lidmi, jak bylo zmíněno v pravidle VIII., stejně tak je důležité vytvořit pravidla a předpisy pro napodobování a jeho nápravu, doplnění a posílení. Tyto pravidla a předpisy by měly vycházet z Písma svatého a výroků mudrců.

XV. Děti by měly být chráněny před zlem a špatným vlivem společnosti. Špatné návyky se totiž snáze osvojují a mnohem hůře odnaučují. Za špatné vlivy můžeme označit například: prázdné a neužitečné knihy, oplzlé řeči, hrubiánské chování, obecně vyčleněnou špatnou společnost, ale také zahálku, unuděnost a bezbožnost. Za nejlepší prevenci proti špatnostem Komenský považoval neustálé zaměstnání a zaujetím něčím, co odvede od takovýchto hrozeb pozornost a nebude na ně ani pomyslení.

XVI. Nikdo není všemocný a nemůže být neustále natolik bdělý, aby zabránil všemu zlu proniknout k malému dítěti nebo i dospělému člověku. Proto je podstatné dbát na přísnou kázeň a trvat na ni. Tak můžeme zabránit vzrůstajícím špatnostem hned v jejich zárodku. Ve školách nemá být kázeň nástrojem ke vštěpování vědomostí, ale především pro upevňování mravnosti.¹⁰²

Školské kázni Komenský věnuje ve Velké Didaktice celou jednu kapitolu. Stejně jako v bodě XVI., tak i ve zmíněné kapitole o kázni podotýká, že kázeň má souviset pouze s mravní výchovou a nikoli s výukou jako takovou. Nemravné chování může být totiž i příčinou poklesu lásky k vědění a touze po vzdělání. Můžeme tedy za velmi pravdivé označit české přísloví, které praví: *Škola bez kázně, jako mlýn bez vody*. Trestání má přijít pouze v případě hřešení a rozhodně nemá sloužit jako preventivní prostředek, aby již teď odstranil případné nežádoucí chování jedince. Trest má přijít tehdy, nastane-li případ prokazatelné bezbožnosti, vzdorovitosti, zatvrzelé zlomyslnosti, pýchy, zpupnosti, závisti či lenosti. Právě tyto přestupky narušují a podvracejí zmíněné ctnosti a zpomalují postup ve vědění. Nástroji kázně by měly být především slovní napomenutí, poučující slova či kárání. V tomto způsobu usměrňujícím mravy, ale žáci nesmí pocítit zášť či křivdu ze strany vychovatele. Naopak by mělo být patrné, že použitá slova i přísný tón hlasu vycházejí z vnitřní lásky a jsou míněna ve prospěch vývoje jedince. Bohužel nastanou i situace, kdy už tyto lehké prostředky aplikování kázně na jedince nejsou nic platné, a tak je potřeba přejít k tvrdším opatřením. I když je tento způsob pro vychovatele velice nepříjemný a tím posledním, je třeba vyzkoušet všechny možné prostředky k zajištění kázně, a tak i lepší budoucnosti žáka a jeho nápravy.

---

¹⁰² KOMENSKÝ, J. A.: Didaktika velká, 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského, 1930. Knihovna pedagogických klasiků, s. 220–226

Jen je třeba mít na vědomí adekvátní užití těchto prostředků a nezneužívat jich. Jejich časté užívání nakonec může mít úplně opačný efekt, než byl původní záměr. Přistupovat k nim s velkou rozvahou a obezřetností a využívat je pouze v krajních případech. Jinak by se totiž mohlo stát, že místo žáků budou ve školách sedět otroci a nevolníci bez svobodné vůle a myšlení, což jde proti cílům vzdělávání.¹⁰³

4. 2 Informatorium školy mateřské

Informatorium školy mateřské je Komenského dílo, které nemůže být v rámci tématu o výchově opomenuto. Jedná se o vůbec první spis zaměřený na výchovu dětí předškolního věku. Vytvořil ho jako příručku pro předškolní vychovatele. Kořeny toho spisu vychází z Velké Didaktiky, kde Komenský rozdělil školní docházku do čtyř oddílů. Viz kapitola 3.1. Čtyřdílná škola. Pro každý z těchto stupňů měl v plánu vytvořit samostatné informatorium. Nakonec zůstalo bohužel pouze u tohoto. Ale i tak položil prvotní základy novému odvětví pedagogiky. Původní český text byl ztracen až do roku 1856, kdy byl objeven v Lešně v Polsku. Od počátku 19. století se zájem o obsah toho díla stále zvětšoval a od té doby bylo toto dílo přeloženo do cizích jazyků a dočkalo se mnoha vydání.¹⁰⁴

*„Informatorium školy mateřské
to jest,
pořádná a zřetelná zpráva,
kterak rodičové pobožní i sami i skrze chůvy,
pěstouny a jiné pomocníky své,
nejdražší svůj klenot, dítky své milé,
v prvním jejich a počátečním věku
rozumně a počestně k slávě bohu,
sobě ku potěšení,
dítkám pak svým na spasení vésti a cvičit mají.“¹⁰⁵*

---

¹⁰³ KOMENSKÝ, J. A.: Didaktika velká, 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského, 1930. Knihovna pedagogických klasiků, s. 258-263

¹⁰⁴ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 5-8

¹⁰⁵ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 9

Informatorium bylo sepsáno původně pro rodiče, jakožto příručka pro prvotní výchovu a vzdělávání svých dětí, tak aby byly připravovány od útlého věku pro nástup do obecné školy, ale i pro celý život. V prvních kapitolách se Komenských zabývá vzácností dítěte pro rodiče, jako obraz toho nejlepšího z nich, kdy v dítě přetrvává i jejich nesmrtelnost. Děti jsou, ale také obrazem Božím. Z toho důvodu můžeme na dítě během jeho výchovy pohlížet jako na dvě spojené substance. První substance je na vyšší úrovni a zahrnuje v sobě duši a mysl. Ty mají být prvotně šlechtěny a opečovávány. Za nimi stojí samotné lidské tělo, které slouží jako jejich ochranné pouzdro. Hierarchie substancí by měla být dodržována i při výchově a vzdělávání. Prvně se zaměřit na rozvoj duch a mysli a poté až kultivovat tělo. Ale není myslitelné, aby jedna ze zmíněných částí byla vynechána.¹⁰⁶

I když jsou děti stvořeny k obrazu Božímu, samy nejsou schopny se naučit vše potřebné. Za prvotní vzdělavatele považuje Komenský rodiče, ti později své děti předají preceptorům, učitelům a profesorům. Rodiče, jakožto první učitelé, se mají se svými dětmi především věnovat zbožnosti, cvičení v mravech a poznávání literárního umu. V rámci cvičení a výuky mravů, by se rodiče měli zasloužit o to, aby si jejich děti osvojili těchto dvanáct ctností: střídmost, pořádnost, šetrnost, poslušnost, pravdomluvnost, spravedlnost, pracovitost, umění mluvení i mlčení, trpělivost, ochotu, zdvořilost a rozvážlivé chování.¹⁰⁷

V Informatoriu školy mateřské jsou dále kapitoly věnované různým tématům, která se týkají výchovy dítěte. Jedna z nich je například zaměřena na očistu duše i těla, kde se mluví i o době těhotenství, správném a zodpovědném přístupu matky. V případě, že se žena nebude chovat podle sepsaných rad, je možné, že vůlí Boží bude narozené dítě nezdravé a nečestné. J. A. Komenský se také zmiňuje, které základy a jakých věd mají být u dětí ještě před nástupem školy rozvíjeny. V návaznosti na to se zabývá rozumovým vývojem u dětí a tím, jak k tomuto vývoji mají přistupovat rodiče, případně jakých metod a příkladů mají využívat.¹⁰⁸

Vzhledem k tomu, že v popředí zájmu této kapitoly stojí motiv výchovy, tak nejvíce je v tomto případě pro nás zajímavá kapitola s názvem: „*Jak v mravech a ctnostech mládež cvičiti.*“¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 10

¹⁰⁷ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 11-14

¹⁰⁸ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 15, 23-27

¹⁰⁹ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 34

Bylo by asi dobré zmínit, že se v rámci knihy pohybujeme do šesti let věku dítěte. Jak už tomu bylo pro školu mateřskou vymezeno ve Velké didaktice (viz kap. 3.1.). Rodina je první výchovný prvek, který je podstatný pro utváření mravního a morálního základu dítěte. Dítě již od narození vnímá, co se kolem něj děje. V tomto období života se nejvíce naučí napodobováním svého okolí. Proto by se především dospělé vzory měly mít na pozoru a dobře vážit všechna svá slova, chování a jednání. Protože pokud se dospělý člověk bude před dítětem chovat či mluvit nevhodným způsobem, to malé dítě to začne opakovat a bude to považovat za běžný vzorec chování. V případě, že se rodič chová mravně a nedává špatný příklad svým dětem, tak není potřeba využívání kázeňských opatření a častého poučování. I přes velkou snahu vzorů o příkladné chování se občas dětem nedostává správného pochopení a musí přijít ponaučení či ukáznění. Poučení je vlastně jen nasměrování chápání situace správným směrem. Uskutečňuje se čistě nenásilnou formou a za čas a výstižně. Na druhou stranu nástroje ukáznění už jsou důraznější. Kázeň má dva stupně. První je důrazné okřiknutí v případě, že dítě provede něco nepatřičného. Však se musí brát zřetel na to, aby se dítě moc nevyděsilo. Pokud ani toto na dítě nebude platit, tak přijde na řadu druhý stupeň. V něm již dochází k fyzickému potrestání, jako pohlavek či pokárání metličkou, aby se dítě zastydělo a pro příště si tyto následky zapamatovalo.¹¹⁰

Podle Komenského můžeme rodiče, kteří vychovávají své děti rozdělit do tří skupin. Dvě už jsou zmíněny výše, a to rodiče, jakožto dobré nebo špatné vzory pro své děti. Třetí skupinu tvoří rodiče, kteří svoje děti zahlcují nezdravou láskou. Tito rodiče často svým potomkům dovolí úplně vše a nikdy je nepokárají, ba naopak je pochválí i za špatnosti. S těmito dětmi v pozdějším věku bývá mnohdy trápení a dokážou zahanbit celou svoji rodinu. Vyrostou z nich neposlušné, drzé a vzurné osobnosti. Vždyť ani strom, který není správně zaštěpován, nenese dobré plody.¹¹¹

---

¹¹⁰ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 34-35

¹¹¹ KOMENSKÝ, J. A.: Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol, 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 35-36

4.3 Dnešní podoby výchovy

V rámci školských zařízení jsou základy výchovy specifikovány v každém specifickém RVP. Nejvíce je výchova zřejmě zakotvena v RVP pro předškolní vzdělávání, ze kterého je jasně patrné, že předškolní vzdělávání má sloužit jako doplněk a podpora rodinné výchovy. Zajišťovat ve vývoji dítěte prostředí s dostatkem variabilních stimulů pro jeho zdárnou výchovu, mentální a fyzický rozvoj.¹¹² Naproti tomu RVP pro základní vzdělávání je již spíše zaměřeno na žákovy postoje a hodnoty, které si bude odnášet do dalšího života a které vedou ke kultivovanému a uvážlivému chování.¹¹³

O výchovu dětí v mateřské školce se primárně zasazují rodiče či opatrovníci, učitelky a vychovatelky z mateřské školy. Na výchově žáků ze základních škol se podílí už daleko více jednotlivců, zvláště pak od přechodu na druhý stupeň. Na základních školách by se měli o výchovné působení na žáky především postarat třídní učitelé. Samozřejmě za přispění svých kolegů vyučujících třídu jednotlivé odborné předměty, výchovných poradců či školních psychologů. To, jak má výchovné působení na žáky vypadat, není nikde stanovené. Záleží na škole či učiteli, zda ho zahrne do svého celoročního plánu či vytvoří speciální výchovný postup. Z hlediska plynulosti výchovného působení je ale vhodné, aby měl učitel představu či koncepci, jak by se mělo uskutečňovat a předcházet tak případným nežádoucím výchovným problémům. Pokud bude učitel sestavovat plán výchovného působení, měl by se zohlednit následující tematické celky:¹¹⁴

„A. Rozbor výchovné situace ve třídě

B. Hlavní cíle a úkoly výchovné práce

C. Časový plán“¹¹⁵

První tematický okruh dá učiteli představu, jaké vztahy panují ve třídě, jaké je dlouhodobější klima. Zachycuje i mimo školní aktivity žáků a jejich možnou budoucí profesní orientaci. Učitel může také získat cenné informace o každém jednotlivci ve třídě a díky tomu může i trochu předpokládat, s kým by mohly být nějaké výchovné problémy. Díky tomu si učitel může snadněji vytyčit výchovné cíle a metody, jaké při jejich uskutečňování využije. Tyto

---

¹¹² *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, Praha, VÚP, 2017, s. 6

¹¹³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, Praha, VÚP, 2016, s. 8

¹¹⁴ BOČKOVÁ, V., PODLAHOVÁ, L.: *Plánování výchovně vzdělávací práce*, Olomouc: Universita Palackého, 1987, s. 9-10

¹¹⁵ BOČKOVÁ, V., PODLAHOVÁ, L.: *Plánování výchovně vzdělávací práce*, Olomouc: Universita Palackého, 1987, s. 10

nabyté informace lze pak rozpracovat do konkrétních časových úseků a sestavit, tak časový plán výchovného působení.¹¹⁶

Každý učitel, jakožto hlava výchovného působení na žáky by měl dbát také na své vlastní mravní kvality a plnění svých povinností, aby mohl být svým žákům správným vzorem. Správný učitel by měl mít určité typy schopností jako: akceptovat druhé i sebe sám, být komunikativní, mít rád děti, ovládat svůj obor a vědomosti z oblasti psychologie a pedagogiky. Doc. PhDr. Libuše Podlahová, Dr. vymezuje další vlastnosti ideálního učitele takto:¹¹⁷

„dobře informovaný, flexibilní, optimistický, model rolového chování, schopnost uvádět teoretické poznání do praxe, důsledný, jasný a stručný, otevřený vůči druhým, trpělivý, vtipný, dostatečně sebejistý, dobře připraven na profesní dráhu a vhodně upravený“¹¹⁸

Ve srovnání s Komenského díly můžeme jistě říci, že tak podrobný popis vlastností učitele v jeho dílech nenajdeme. Shoduje se s moderní pedagogikou v tom, že by měl jít učitel příkladem svým žákům a být pro ně autoritou, ale také pomocníkem na jejich cestě za vzděláním.

V kurikulárních dokumentech nejsou více specifikovány výchovné nástroje, tak jak tomu je v dnešní moderní didaktické literatuře. Jak víme, tak Komenský se zabýval daleko přesněji morálními vlastnostmi, jaké by si žák či dítě v mládí měli osvojit. Z dnešní literatury mi spíše přijde, že je v rámci výchovy zaměřená na prevenci a řešení kázeňských problémů. Je celkem paradoxní, že J. A. Komenský ve zmíněných dílech neodsuzoval tělesné tresty, které měly být použity pouze ve výjimečných případech a dnes při daleko větších kázeňských problémech, než dříve jsou tyto tresty zakázané. V tomto mínění mě utvrdil následující citát.

„Dnešní realita je prozaičtější a tvrdší. Chování žáků i způsob komunikace v hodině se podstatným způsobem změnilo. Dnešní učitel český učitel se naštěstí běžně nesetkává s fyzickým napadáním učitelů ze strany žáků, ale se slovním asi ano. Setká se však s mnohem volnějším a otevřeným chováním žáků. Ve škole se dnes zlobí víc než dříve a také jinak!“¹¹⁹

Od doby Komenského se toho ve školách hodně změnilo a dozajista do toho výčtu změn patří i kvalita kázně a metody, jakými si kázeň zjednat a udržet. Kázeň by neměla být ze strany

---

¹¹⁶ BOČKOVÁ, V., PODLAHOVÁ, L.: *Plánování výchovně vzdělávací práce*, Olomouc: Universita Palackého, 1987, s. 10

¹¹⁷ PODLAHOVÁ, L.: *Učitel sekundární školy 2*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 14

¹¹⁸ PODLAHOVÁ, L.: *Učitel sekundární školy 2*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 14

¹¹⁹ PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*, Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy, s. 41

učitele automatiky očekávána, ale měla by se zakládat na pevných a jasně daných pravidlech. V rámci srovnání můžeme Komenského pravidla shrnout. Učitel by měl mít hned od začátku takovou autoritu, aby žáka nenapadlo kázeň porušovat. Musí sledovat žáky ve třídě, aby ti si toho byli vědomi. Být takovým vzorem, aby se jím chtěli i jeho svěřenci stát. Podporovat zdravé soupeření, vyvolávat neočekávaně, aby všichni byli ve střehu. Učitel musí upozornit na chybu hned po jejím vyslovení či napsání. A v neposlední řadě při nekázní žáka okřiknout a dát tak výstražný příklad pro všechny ostatní.¹²⁰

Dnešní obecná didaktika dává učitelům daleko rozmanitější škálu možností řešení kázeňských problémů. Obecná didaktika nejprve podává informace o tom, jak kázeňským problémům předcházet. Stanovuje jakási doporučení prevence nekázně:

- vytvořit pozitivní klima ve třídě
- kontrolovat činnost žáků během vyučování
- zapojit všechny žáky do práce v hodině
- motivovat a povzbuzovat žáky
- ve vhodných případech změnit prostorové uspořádání třídy
- respektovat mírný ruch při samostatných činnostech
- nejdříve pokládat otázku celé třídě, až poté se ptát jednotlivce
- mluvit a formulovat požadavky vůči žákům srozumitelně
- všímat si emocionálních projevů
- přesazovat žáky v případě nutnosti
- nejednat impulzivně
- nemstít se žákovi tresty či známkami
- snažit se co nejvíce chválit
- orientovat se spíše na pozitivní stránky
- netrestat dvakrát za jeden čin¹²¹

V případě, že prevence selže, následuje postup, jak postupovat při kázeňských přestupcích:

- vyjádřit zájem o žáka a jeho problémy, nechat ho zdůvodnit své chování
- oční kontakt s žákem

---

¹²⁰ KOMENSKÝ, J. A.: *Jana Amosa Komenského drobnější spisy některé*, Praha: Nákladem Besedy učitelské, 1876, s. 81-82

¹²¹ PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*, Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy, s. 100-102

- položit otázky
- napomenout, slovní výstraha
- změna intenzity hlasu
- použití aktivizující metody
- vyloučit z aktivity

Všechny tyto kroky se musí podnikat bezprostředně po porušení kázně. Vše je nutné vždy řešit bez emocí a se vši vážností. Trest nikdy nesmí být podhodnocený nebo naopak přemrštěný. A ani tresty jako opisování textu nebo domácí práce navíc problémové chování nevyřeší, ba naopak ho může ještě znásobit.

V případech, kdy žádné z preventivních nebo včasných kázeňských zásahů učitele neúčinkují, se přistupuje k tzv. administrativním trestům. Mezi ně spadají:¹²²

- „veřejné napomenutí
- oznámení rodičům
- důtka třídního učitele
- důtka ředitele
- snížená známka z chování
- podmíněčné vyloučení ze školy
- vyloučení ze školy
- předání přestupku policii“¹²³

Pokud se vyskytnou kázeňské nedostatky, které je třeba řešit, měl by se učitel zamyslet nad příčinami jejich vzniku. Zárodky příčin totiž mohou být na jeho straně. Hodiny s ním mohou být nezajímavé. Poskytuje jim moc lehké nebo naopak příliš obtížné úkoly. Žáci tak ztrácejí zájem a svoji pozornost upínají jiným směrem.¹²⁴ Celá hodina není dobře zorganizovaná a nemá žádný přesně daný pořádek.¹²⁵ Na druhou stranu někdy žáci sami učitele prověřují a snaží se vyzkoušet vše, co si k němu mohou dovolit a kde jsou hranice. V těchto případech musí být učitel přísný a nekompromisní.¹²⁶ Jindy na sebe žák či žáci pouze potřebují na sebe strhnout pozornost za jakoukoliv cenu. Jde o snahu více se prosadit ve třídním kolektivu. Problémy také mohou plynout z okolního prostředí, tedy například z velkého počtu žáků

¹²² PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*, Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy, s. 97-98

¹²³ PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*, Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy, s. 98-99

¹²⁴ PETTY, G.: *Moderní vyučování. 6., rozš. a přeprac.* Vyd. Praha: Portál, 2013, s. 90

¹²⁵ PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*, Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy, s. 96

¹²⁶ PETTY, G.: *Moderní vyučování. 6., rozš. a přeprac.* Vyd. Praha: Portál, 2013, s. 90

ve třídě, z ruchu z ulice nebo z estetického vzezření třídy či školy. Žákova osobnost a jeho postoj k učení jistě hrají také nemalou roli. Pokud má žák již rozvinutý negativní přístup k učení a škole vůbec, je těžké udržet jeho pozornost a v hodině ho zaujmout. Žáci do svého chování také často reflektují své rodinné či osobní problémy. V těchto případech je nutné postupovat velmi obezřetně a zapojit do řešení problému i specializované pracovníky v rámci školy. V neposlední řadě mohou být příčinami narušování pořádku mentální či fyzické důvody. Mezi ně můžeme zařadit například: hyperaktivitu, lehkou mozkovou dysfunkci, únavu, školní nezralost, nemoc, specifické poruchy učení či chování.¹²⁷

---

¹²⁷ PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*, Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy, s. 96-97

5 O lidském soužití a vztazích ve školním prostředí

Mezilidské vztahy nás provází a ovlivňují celý náš život. Pokud jsou provázány vzájemnou úctou, respektem, tolerancí a vzájemnou pomocí, tak na nás působí velice pozitivně. Dochází ke zvyšování našich výkonů, soustředění a slouží jako motivace. V opačném případě, kdy se ve vztazích vyskytují negativní faktory, jako neúcta, lži, strach, nedůvěra, vzájemné napětí a podobně, ovlivňuje to naše psychické i fyzické zdraví. Naše výkonnost a soustředění se snižují.¹²⁸ Vztahy hrají i důležitou roli ve školním prostředí a mezi všemi, kdo se zde pohybují. Velký podíl nesou i na samotném edukačním procesu. Školní prostředí v sobě zahrnuje čtyři složky: ekologickou, kulturní, sociální a společenskou. Jak vidíme, tak 50 % ze zmíněných dimenzí souvisí s mezilidskými vztahy. Pro školní prostředí jsou velmi specifické a můžeme je například podle délky a intenzity rozlišit na atmosféru a klima.

Atmosféra je úkaz především krátkodobějšího charakteru. Je typická pro určité období ve školním roce, například jím může být vítání prvňáčků, vydávání vysvědčení, školní inspekce a podobné činnosti v rámci školy. Do této kategorie můžeme zařadit i komunikaci mezi žákem a učitelem ve vyučovacích hodinách. Komunikace mezi nimi utváří danou atmosféru v konkrétní hodině. Naproti tomu klima vypovídá o celkovém naladění školního prostředí. Zahrnuje převážně emoční a postojoyé složky. Jedná se o dlouhodobý jev, který je ovlivňován osobnostním a sociální složením osob.¹²⁹

Účastníci na pedagogické komunikaci a společném utváření prostředí jsou navzájem v různých vztazích, konkrétně:

- učitel x žák
- učitel x třída
- učitel x skupina žáků
- učitel x vedení školy
- žák x vedení školy
- učitel x učitel
- žák x třída
- žák x skupina žáků
- žák x žák

---

¹²⁸ ĎURIČ, L., ŠTEFANOVIČ, J. a kol.: *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: SPN, 1977. s. 298

¹²⁹ PODLAHOVÁ, L.: *Učitel sekundární školy 2*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 20-22

Prvních pět skupin je charakteristických jasným dominantním postavením jednoho z účastníků, ale jsou také obousměrné. Vždy je vztah dvojí. Buď učitel a žák nebo také vztah žáka k učiteli. Zbylé čtyři typy vztahů už jsou na stejné úrovni. Všichni žáci ve škole mají stejná práva a povinnosti. Stejně tomu tak je i u učitelů. I když se může stát, že i mezi žáky se objeví jistá hierarchie. Může pocházet z pověření nějakého žáka či skupiny učitelem do nějaké funkce. Žáci mezi sebou mají také vytvořené vazby, které mohou přispět k vytvoření dominantních jedinců v rámci třídy.¹³⁰

Nevýraznějším vztahem v školském systému je zřejmě ten mezi žákem a učitelem. Tento vztah ovlivňuje jak kvalitu vyučování ze strany učitele, tak i výsledné osvojené učivo u žáka. Mimo to i motivaci a emocionální složky osobnosti u obou stran. Tento vztah je obecně dán pozicemi nebo rolmi, který každý zastává a jejich osobnostními specifikami. Mezi ně můžeme zařadit pohlaví, věk, osobnostní rysy, charakter, délkou výuky, probíraným tématem či celým předmětem a také hloubkou možného vzájemného poznání.¹³¹ Školní soužití mezi žákem a učitelem musí být vystavěno na respektu, důvěře, nezaujatém hodnocení, pečlivosti při výkonu svých povinností a úkolů. Tyto podmínky platí pro obě strany.¹³² Většina učitelů, jakožto dospělých osob, očekává, že k získání respektu od žáka stačí věkový rozdíl mezi nimi. Zprvu asi ano, ale pokud učitel nebude schopný žáka zaujmout, tak svými dalšími činy a aktivitou postupem času přijde nejprve o žakovu pozornost a později i o respekt. A platí to tak i naopak. Pokud žák bude pasivní, učitel na něj po nějakém čase zanevře a neuvidí další smysl v tom, věnovat mu speciální pozornost. Stejně to platí ve vztahu učitele a skupiny žáků či celé třídy. Čím je ale větší počet žáků ve třídě, tím je větší riziko vzájemného nepochopení a většího odcizení mezi žáky a učitelem.¹³³

Vrstevnické skupiny, které představují v tomto případě třídy a menší uskupení jsou důležitým mezníkem v socializaci dítěte. Zhruba od desátého roku života se působení současníků dostává před vliv dospělých. Také je typické, že až do počátků puberty se skupiny ve třídě dělí na chlapecké a dívčí. S přibývajícím věkem jsou spíše smíšené. Vytvářejí si vlastní normy, postoje a hodnoty.¹³⁴ Interakce, které vznikají mezi jednotlivými žáky či žákem a skupinou žáků, mají zásadní vliv na žakovy výsledky ve škole, chování a postavení ve třídě. Na soužití dětí a sociálním postavení ve třídě se také odráží osobitost každého jedince,

---

¹³⁰ NELEŠOVSKÁ, A.: *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika. s. 29

¹³¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. s. 278

¹³² ŠIMONÍK, O.: *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD, 2005. s. 15

¹³³ KARNISOVÁ, M. Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. Praha: Portál, 1995. s. 13-14

¹³⁴ HAVLÍK, R., KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. 2002. s. 52-53

členství ve specifické skupině, postoji žáka a vzájemné sympatie či antipatie.¹³⁵ Na této vztahové úrovni se žák učí komunikovat se sobě rovnými partnery, vzájemné pomoci a spolupráci. Každý kontakt se svými vrstevníky je pro něj novou zkušeností, kterou nelze získat nikde jinde.¹³⁶ Každá třída, podle svého složení, vytváří specifické klima třídy a zázemí, jak pro výuku, i pro učitele. Vytvořené klima může být například přátelského rázu, nakloněné pro učení, uvolněné nebo naopak vzdorovité, odměřené, projevující nezájem o učivo. Právě v klimatu záporném se pak ztrácejí ti žáci, kteří by v jiném kolektivu k výuce a učiteli přistupovali diametrálně odlišně.¹³⁷ Je důležité, aby se vztahy mezi žáky mohly upevňovat, aby celá třída pracovala jako jeden kolektiv a spolupráce zde nebyla žádným problémem. K tomuto samozřejmě přispívá i role učitele, jakožto motivátora, podněcovatele v přímém kontaktu s žáky.¹³⁸

Stejně jako se žáci sbližují a vytváření vztahové interakce se svými spolužáky, tak podobně to funguje i u zaměstnanců školy. Společně tvoří jeden velký kolektiv, který je ale povětšinou rozdělený do menších skupin. Zvláště podle toho, jakou roli zastávají na dané škole. Vzájemné sympatie a antipatie učitelů se stejnou měrou, jako u žáků, promítnou v celkovém klimatu školy. Pracovní vztahy ve škole ovlivňují dosažení vytyčených cílů a mnohdy vytyčují efektivitu práce.¹³⁹ Na žakovské bázi se setkáváme pouze s typem neformálních vztahů, spíše až kamarádských. Tomu tak u učitelských vztahů není. Pro začínajícího učitele převažují především ty formální, které jsou určovány různými pravidly, pracovním postavením nebo věkem. Tyto vztahy nejdéle asi přetrvávají ve vztahu k vedení a ke starším kolegům. Postupem času se ale přece jenom většina vztahů změní na neformální. Formální ale mají vždy daleko větší váhu a převládají nad neformálními.¹⁴⁰ Napětí mezi učiteli i mezi vedením vycítí i žáci školy. Učitelé, jakožto lidé, kteří by měli podněcovat ke spolupráci, by se tak měli i sami chovat. Mnohdy se na školách můžeme setkat s velmi nekolegiálním chováním, a to jak ze strany učitelů, tak i vedení. Není se pak čemu divit, že žáci své učitele nerespektují, když to vidí u svých pedagogických vzorů. Jakékoliv spory ve vedení školy a mezi učiteli, by neměly nikdy zasáhnout žáky.

---

¹³⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. s. 278

¹³⁶ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál. 2000. s. 169

¹³⁷ ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 566-567

¹³⁸ KALHOUS, Z., OBST, O.: *Školní didaktika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. s. 233

¹³⁹ KOUBEK, J.: *Personální práce v malých a středních firmách*. 3. vyd. Praha: Grada. 2007. s. 216

¹⁴⁰ KOUBEK, J.: *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 4. vyd. Praha: Management press, 2009, s. 325-326

Při čtení pedagogických děl J. A. Komenského se převážně setkáme s poučkami, doporučeními, zásadami či pravidly, jak učit a vychovávat. Bohužel to, jak utvářet vztahy ve školním prostředí tolik nezmiňuje. Můžeme však v této oblasti vycházet z toho, co už o přístupu J. A. Komenského ke vzdělání a výchově víme z předchozích kapitol. Role učitele pro něj byla něco jako průvodce vzděláním a jeho autorita má vycházet automaticky z jeho postavení a kolegiálního přístupu k žákům. Zároveň počítal i s tím, že žáci kantora respektují ze své vlastní vůle a vzhlíží k němu a inspirují se jím. Tento kolegiální a kamarádský přístup by se měl přenést podle J. A. Komenského do klimatu celé školy. Tento přístup byl asi ovlivněn zřejmě i dobou, kdy J. A. Komenský žil, kdy čest a mravní hodnoty byly daleko výše na žebříčku hodnot člověka, než tomu tak je dnes. I doc. PhDr. Libuše Podlahová, Dr. ve své knize První kroky učitele připouští, že kázeň a přístup žáků ke škole je horší než dříve.

Není ale pravda, že se Komenský mezilidskými vztahy nezabýval. Zajímal se o ně ale na daleko vyšší úrovni. Můžeme říct, že až v globálním rozměru. Jak víme, tak J. A. Komenský žil v době zmítané válkou v jeho milované domovině a i po jejím skončení se již domů nemohl nikdy vrátit. Svě teorie o nápravě společnosti v Evropě sepsal do díla s názvem Všeobecná porada o nápravě věcí lidských, konkrétně je v tomto směru nejvíce zaměřená šestá část, které se jmenuje Všenáprava.¹⁴¹ Syntetizuje myšlenky z předchozích dílů Všeobecné porady o nápravě věcí lidských a zdokonaluje je ve všech svých detailech. Prezентuje tak své reformní strategie, filozofické myšlenky a náboženské představy. Při své práci se opíral především o učení Kristovo a kořeny své víry.¹⁴² Lidské nešvary, kterým připisuje J. A. Komenský vinu za problémy ve společnosti jsou nevzdělanost, vzájemná nesnášenlivost a nevraživost, nepochopení, náboženské zkosnatělosti, fanatismus a zneužívání Písma svatého ke svému prospěchu. Zaměřil se na šíření platných morálních a etických zásad, které by se každý měl naučit a mít je v sobě zakořeněné již od útlého věku, jak popsal v Informatioriu školy mateřské či také ve Velké didaktice.¹⁴³ Toto nám jen dokazuje provázanost děl a jednotnost a nadčasovost myšlenek J. A. Komenského, protože i poznatky z Všenápravy by se jistě daly aplikovat na některé situace dnešní doby.

---

¹⁴¹ POLIŠENSKÝ, J.: *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 35

¹⁴² KOMENSKÝ, J. A.: *Všenáprava (Panorthosie) Všeobecné porady o nápravě věcí lidských*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1950. s. 21-23

¹⁴³ KURAS, B.: *Slepování střepů, Komenského návrat*. 1. vyd. Praha: Wald Press, 2007. s. 14-15

6 Využití myšlenek J. A. Komenského v budoucí učitelské praxi

J. A. Komenský čerpal při psaní svých děl ze svých vlastních zkušeností a postřehů z dob studií. Již jen proto si jeho děl velice vážím. Praktické zkušenosti zobecnil a převedl do teoretické roviny s vynikajícími příklady, že se v nich zorientuje každý. V jeho pedagogických textech jsem našla mnoho inspirace a oblastí k zamyšlení, které mi do budoucna poslouží v mém učitelském povolání.

Pro začínajícího učitele mohou být začátky velmi těžké. Nové prostředí, noví lidé, žáci, pro které má být průvodcem ve vzdělávání a mnoho dalších věcí, kterým se musí naučit. Zásady J. A. Komenského by mi mohly být v těchto začátcích velmi užitečné. Všeobecné požadavky vyučování, uvedené v druhé kapitole, mohou sloužit jako osnova pro první plánování celého školního roku a i jednotlivých vyučovacích hodin. Zahrnují totiž všechny potřebné body pro plánování výuky, jako je časové rozvržení a rozplánování učiva, účelné využití pro život, kontrola výsledků a úskalí, na které můžeme při vytváření plánu narazit. Za pět let studií na pedagogické fakultě, zvláště v didaktických a psychologických předmětech, slyším, že motivace a schopnost zaujmout jsou jedněmi z nejdůležitějších předpokladů pro dobrou výuku. Tyto teorie se mi při čtení Komenského knih potvrdily a díky příkladům více přiblížily.

Během magisterského studia jsem absolvovala dvě souvislé pedagogické praxe. Poprvé jsem se postavila před tabuli a ocitla se, jako učitelka v přímé interakci se žáky. Zpětně mě mrzí, že jsem nějaké z pedagogických děl J. A. Komenského nečetla ještě před uskutečněním se praxí. Kromě dobrých rad a doporučených zásad, tam také učitel může najít plno povzbudivých slov, nejvíce se asi vyskytujících v kapitolách věnovaných kázni a výchově. Kázeňských problémům se dnes nevyhne asi žádný učitel a je dobré na ně být připraven a vědět, jak při nich postupovat. J. A. Komenský pro kantory sestavil velmi pěkný návod, jak se v těchto případech zachovat. Je ale jasné, že jeho krajní kárný postih, fyzický trest, v dnešním školství, možná ani světě, nemůže obstát, a proto je již nějakou dobu ze seznamu trestů vyškrtnut. I když by ho možná někteří učitelé zase rádi zavedli.

Dle mého názoru celá moderní pedagogika vychází z myšlenek J. A. Komenského. V základu jsou dnešní didaktické příručky úplně totožné s těmi J. A. Komenského a změny, které se v nich udály, jsou zapříčiněny dobou a vývojem všech věd spojených s pedagogikou.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo prostudování pedagogických spisů J. A. Komenského a jejich porovnání s moderní pedagogickou literaturou. V zaměření na témata: vzdělávání, výchova a lidské soužití.

V rámci zkoumání tématu vzdělávání se ukázalo, že i přes velký časový odstup vydání děl J. A. Komenského od těch současných se v zásadních věcech zase až tak neliší. J. A. Komenský se pouze vyjadřuje daleko obsírněji za použití velkého množství přirovnání, což není v této takový zvykem. Jím vytvořené rozsáhlejší zásady pro vzdělávání jsou dnes již shrnuty do pár bodů a ty v sobě zahrnují vše potřebné. V kapitole o výchově vidíme také jistě mnoho shodujících se informací. Velkým rozdílem ale je role rodičů. V době J. A. Komenského byli rodiče a nejbližší příbuzní stěžejními pilíři při výchově a vštěpování mravních zásad dětem. V dnešní době, kdy jsou rodiče hodně vytíženi a nemohou si dovolit své potomky mít v práci nebo chtít, aby se na jejich práci dokonce podíleli, jako kdysi například při pracích na poli či hospodářství, se děti již v nízkém věku umisťují do jeslí nebo mateřských školek. Z toho vyplývá, že velký podíl na výchově dnešních dětí a mládeže mají daleko více školské instituce. V dnešní podobě výchovy musíme k Informatoriu školy mateřské ještě přidat například Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a další potřebnou legislativu a vznikne nám kompletní „návod“, jak a čemu děti vychovávat. V poslední řadě byla práce zaměřena na lidské soužití ve školském prostředí. Vztahy ve školské prostředí vycházejí z běžných, a i pracovních interakcí. Záleží, na jaký konkrétní vztah se zrovna zaměřujeme. Stejně jako každý jedinec je originál, tak i každý vztah bude originální. V dnešních pedagogických publikacích se o vztazích ve školách dočteme daleko více než v těch od J. A. Komenského. Ten vycházel zřejmě z předpokladu, že pokud se budou dodržovat zásady pro výuku i pravidla pro výchovu dětí již od mládí, nebudou vztahy ve školách nikdy tak napjaté a snad nebude potřeba nějakého nepsaného pracovního kodexu, jak to dnes v některých povoláních je běžně zvykem. Stanovil pouze základní návod na usměrnění kázně žáků.

S jistotou mohu říci, že všechny díla a spisy, se kterými jsem se během psaní diplomové práce setkala, jsou na dobu svého vzniku velmi nadčasová. Jejich obsah se dá velmi dobře aplikovat i v dnešních školských podmínkách a občas mi přišlo, že snad i lépe než moderní poučky. Ty bývají hodně strohé a vědecké a člověk si občas nedokáže pořádně představit, co se za nimi skrývá. Zatímco J. A. Komenský vše vysvětlí na příkladech. I když je pravda, že jazyk, kterým jsou díla psaná, už může být pro příležitostného čtenáře trochu náročnější. Až

nastoupím do praxe, jistě se k myšlenkám J. A. Komenského budu vracet a snažit se z nich poučit co nejvíce. J. A. Komenský neviděl vzdělanost jako nevyšší možný cíl v životě, ale to, zda člověk je své profesi hoden a vykonává ji poctivě a o zdokonalení se snaží všemi možnými prostředky. Doufám, že v mé profesi mě tato slova budou dlouho provázet a nebudu se muset zařadit mezi ty, kterých se týká uvedené moudro o přístupu učitelé k výuce budoucích generací.

„Naši učitelé nesmějí být podobni sloupům u cest, jež pouze ukazují, kam jít, ale samy nejdou.“

Jan Amos Komenský¹⁴⁴

---

¹⁴⁴ KOMENSKÝ, J. A.: *O vzdělání, výchově a lidském soužití: z moudrosti "Učitele národů"*. 1. vyd. Blansko: ALMI. 2014., s. 22

Literatura a prameny

- BOČKOVÁ, V., PODLAHOVÁ, L.: *Plánování výchovně vzdělávací práce*. 1. vyd. Olomouc: Universita Palackého. 1987. 52 s.
- CICERO, M. T.: *Tuskulské hovory: Coto Starší o stáří; Laelius o přátelství*. Praha: Svoboda. 1976. 433 s.
- ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s., ISBN 80-7178-463-X
- ČAPEK, E.: *Jana Amose Komenského výchovný odkaz: 2 studie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1957. 97 s.
- ČAPEK, E.: *Jan Amos Komenský, Stručný životopis*. 1. vyd. Praha: SPN 1957. 113 s.
- ĎURIČ, L., ŠTEFANOVIČ, J. akol.: *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: SPN, 1977. 592 s., Š-10982/1971-OVŠV
- HAVLÍK, R., KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál. 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7
- KALHOUS, Z., OBST, O.: *Školní didaktika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X
- KARNSOVÁ, M.: *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 151 s., ISBN 80-7178-032-4
- KOMENSKÝ, J. A.: *Informatorium školy mateřské: povinná četba pro pedagogické školy – třídy pro přípravu učitelek mateřských škol*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1975. 53 s.
- KOMENSKÝ, J. A.: *Jana Amosa Komenského drobnější spisy některé*. Praha: Nákladem Besedy učitelské, 1876. 104 s.
- KOMENSKÝ, J. A.: *Jan Amos Komenský ve světle svých spisů*. uspořádal, vybral, pozn. opatřil a latinské texty přeložil Josef Hendrich. Praha: Družstevní práce. 1941. 250 s.
- KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika velká*, 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského, Knihovna pedagogických klasiků. 1930. 314 s.
- KOMENSKÝ, J. A.: *Didaktika Velká*. 3. vyd. Brno: Komenium, 1948, 252 s.

- KOMENSKÝ, J. A.: *O vzdělání, výchově a lidském soužití: z moudrosti "Učitele národů"*. 1. vyd. Blansko: ALMI. 2014. 127 s., ISBN 978-80-87494-12-7
- KOMENSKÝ, J. A.: *Všenáprava (Panorthosie) Všeobecné porady o nápravě věcí lidských*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1950. 385 s. ISBN 80-86142-07-8.
- KOUBEK, J.: *Personální práce v malých a středních firmách*. 3. vyd. Praha: Grada, 2007. 264 s., ISBN 978-80-247-2202-3
- KOUBEK, J.: *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 4. vyd. Praha: Management press, 2009. 399 s. ISBN 978-80-7261-168-3
- KRATOCHVÍL, M. V.: *Život Jana Amose: četba pro žáky středních škol*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. 1984, 243 s.
- KOVÁŘÍČEK, V., KOVÁŘÍČKOVÁ, I.: *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 1989. 101 s.
- KUMPERA, J.: *Jan Amos Komenský: malý profil velké osobnosti*. 1. vyd. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1988. 59 s.
- KURAS, B.: *Slepování střepů, Komenského návrat*. 1. vyd. Praha: Wald Press, 2007. 129 s. ISBN 80-903232-8-6
- MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika, Teorie vzdělání a vyučování*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1988. 216 s.
- MOJŽÍŠEK, L.: *Didaktika I, Vzdělání, vyučovací proces, zásady a činitelé*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. 73 s.
- NELEŠOVSKÁ, A.: *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. Pedagogika. 171 s., ISBN 80-247-0738-1.
- PÁNEK, J.: *Jan Ámos Komenský*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1990. 54 s., ISBN 42-017-90
- PETTY, G.: *Moderní vyučování*. 6. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál. 2013. 562 s., ISBN 978-80-262-0367-4
- PATOČKA, J.: *Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh. 1998. 396 s., ISBN 80-86005-52-6

- PATOČKA, J., SCHIFFEROVÁ V.: *Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh. 2003. 671 s., ISBN 80-7007-179-6
- PODLAHOVÁ, L.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele: vybrané kapitoly*, vyd. 1. Praha: Grada. Pedagogika. 2012. 154 s., ISBN 978-80-247-4217-5
- PODLAHOVÁ, L.: *První kroky učitele*. 1. vyd. Praha: Triton. První pomoc pro pedagogy. 2004. 223 s., ISBN 80-7254-474-8.
- PODLAHOVÁ, L.: *Učitel sekundární školy 2*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 137 s., ISBN 978-80-244-1829-2
- POLIŠENSKÝ, J.: *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 178 s.
- POPELOVÁ, J.: *Jana Amose Komenského cesta k všenápravě.*, vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, 459 s.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s., ISBN 80-7178-029-4
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, Praha, VÚP, 2016. 164 s.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, Praha, VÚP, 2017. 50 s.
- SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 359 s.
- ŠIMONÍK, O.: *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD, 2005. 140 s., ISBN 80-86633-33-0
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál. 2000. 522 s., ISBN 80-7178-308-0
- VYSKOČIL, F.: *Jan Amos Komenský: Kapitoly o jeho předcích, rodičích, příbuzných a místě narození*, 1. vyd. Brno: Blok. 1990. 151 s., ISBN 80-7029-040-4

Internetové zdroje

HOBRLANT, V.: *Poslední útulek. Z dějin Mauzolea Jana Amose Komenského v Naardenu*, 2. doplněné vyd. Naarden: Stichting Comenius Museum, 2014. 51 s. dostupné na: <http://www.comeniusmuseum.nl/cz/pdf/posledni-utulek.pdf> [cit. 13. 9. 2016]

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: *Národní program rozvoje vzdělávání, Bílá kniha*, Praha, 2001, dostupná na: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol> [cit. 21. 2. 2017]

Rámcové vzdělávací programy dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy> [cit. 22. 2. 2017]

Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání, Praha, VÚP, 2017 dostupný na: <http://www.nuv.cz/t/rvp-os> [cit. 22. 2. 2017]

Zákony

§ 1 zákona č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění k 22. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 22. 2. 2017]

§ 3 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

§ 7 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

§ 34 a odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

§ 38 odst. 3 písm. f) zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění k 21. 2. 2017. In: <i>CODEXIS </i> [právní informační systém]. Atlas consulting, © 2017 [cit. 21. 2. 2017]

Příloha č. 1

Fotografie z Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě.

Obrázek 1: Portrét Jana Amose Komenského z Muzea v Uherském Brodě. (autor fotografie: Bc. P. Pohanová)

Obrázek 3: Legenda k mapě tiskáren Komenského prací (autor fotografie: Bc. P. Pohanová)

Obrázek 2: Mapa tiskáren, kde se do roku 1800 tiskly Komenského práce (autor fotografie: Bc. P. Pohanová)

Obrázek 4: Skleněná deska popisující jedno z důležitých životních rozhodnutí Jana Amose Komenského. (autor fotografie: Bc. P. Pohanová)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Petra Pohanová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	O vzdělání výchově a lidském soužití.
Název v angličtině:	About education, training and human coexistence.
Anotace práce:	Tématem diplomové práce je vzdělání, výchova a lidské soužití v dílech Jana Amose Komenského. Cílem je porovnání a uvedení rozdílů mezi pojetím vzdělání, výchovy a lidského soužití Jana Amose Komenského s trendy moderní pedagogiky.
Klíčová slova:	Jan Amos Komenský, vzdělání, výchova, lidské soužití, zásady, žák, škola, učitel, pedagogika, cíl výuky
Anotace v angličtině:	The subject of this diploma thesis is the education, training a human coexistence in the works of Jan Amos Comenius. The aim of this thesis is to compare and list the distinctions between the Comenius's conception of education, training and human koexistence and trends of modern pedagogy.
Klíčová slova v angličtině:	Jan Amos Comenius, education, training, human coexistence, principles, pupil, school, teacher pedagogy, aim of education
Přílohy vázané v práci:	Fotografie z muzea Jana Amose Komenského
Rozsah práce:	66
Jazyk práce:	Český jazyk